

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra Pedagogiky

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Závěrečná práce

Autor: Ing. Marie Straková

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

2024

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

Ing. Marie Straková

Rozšiřující kurz
Studium učitelství odborných předmětů

Název práce

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Název anglicky

Prevention of Risk Behavior at Secondary Vocational School

Cíle práce

Cílem závěrečné práce je zhodnotit současnou prevenci rizikového chování na vybrané střední odborné škole/učilišti se zaměřením na jeden rizikový jev. Na základě kvantitativního a kvalitativního šetření následně navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence daného rizikového jevu.

Metodika

V teoretické části práce bude provedena rešerše odborné literatury, budou definovány základní pojmy, jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části práce bude nejprve provedena analýza preventivních aktivit na vybrané škole, následně bude realizováno kvantitativní šetření a kvalitativní šetření (např. dotazník pro žáky, polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti primární prevence rizikového chování (se zaměřením na jeden vybraný rizikový jev) na zvolené střední odborné škole/učilišti. Na základě výstupů z obou šetření pak budou navržena doporučení pro učitele/metodiky prevence v rámci aktivit primární prevence vybraného rizikového jevu.

Postup zpracování ZP – doporučené termíny:

- 1) do dubna 2023 – zadávací list – formulace cíle a metodiky
- 2) do konce září 2023 – většina teoretické části práce
- 3) do konce prosince 2023 – dokončení praktické části práce
- 4) leden 2024 – finalizace a úpravy práce
- 5) únor 2024 – odevzdání závěrečné práce

- veškeré části je nutné konzultovat s vedoucí práce
- domluvit si pravidelné konzultace jednotlivých částí práce
- nutná konzultace na dotazníkové šetření či rozhovor – schválení otázek vedoucí práce

Doporučený rozsah práce

dle pravidel pro psaní závěrečných prací

Klíčová slova

rizikové chování, prevence, střední odborná škola, žák, šikana

Doporučené zdroje informací

- BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, ed. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN, 2010. Monografie. ISBN 978-80-87258-47-7.
- KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování: cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- MIOVSKÝ, M., GABRHELÍK R., CHARVÁT M., ŠTASTNÁ L., JURYSTOVÁ L. a MARTANOVÁ V. Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. ISBN 978-80-7422-391-4.
- RICHTEROVÁ, Magdalena, Michal ZVÍROTSKÝ a Stanislav BENDL. Šikana v otázkách a odpovědích. Praha: Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, 2022. ISBN 978-80-7603-300-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2846-2.

Předpokládaný termín obhajoby

2023/24 ZS – IVP

Vedoucí práce

PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra pedagogiky

Elektronicky schváleno dne 26. 10. 2023

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 10. 2023

prof. Ing. Petr Valášek, Ph.D.

Pověřený ředitel

V Praze dne 19. 03. 2024

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/závěrečnou práci na téma:

Prevence rizikového chování na střední odborné škole vypracoval/a samostatně a citoval/a jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil/a, a které jsem rovněž uvedl/a na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědom/a, že na moji bakalářskou/závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědom/a, že odevzdáním bakalářské/závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V dne

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Jitce Jirsákové Ph.D. a PaedDr. Jarmile Klugerové Ph.D. za vedení mé závěrečné práce. Také mé poděkování patří střední odborné škole a vedení školy, zejména paní ředitelce a školní metodičce prevence, které mi umožnily dotazníkové šetření a poskytly potřebné materiály. Dále také mé rodině, kamarádce a kolegyni, které mi pomáhaly s finální verzí této práce.

Abstrakt

Závěrečná práce se zabývala zhodnocením současné prevence rizikového chování a výskytu šikany na vybrané Střední odborné škole dostihového sportu a jezdeckví ve Velké Chuchli. Rizikové chování je činnost, která negativně ovlivňuje účastníka, tak jeho okolí. Může mít formu psychickou či fyzickou. Se šetřením, jak je na tom daná škola s vědomostí žáků o problematice rizikového chování a šikany vyjádřila souhlas paní ředitelka i školní metodička prevence, se kterou byl proveden rozhovor. Dotazníkové šetření proběhlo v rámci prvního a druhého maturitního ročníku, a proběhla analýza dat a následné vyhodnocení dotazníkového šetření, které doplňuje vyhodnocený rozhovor se školní metodičkou prevence. Na této škole je obecná převaha žaček nad žáky, proto byl tento dotazník vyplněn pouze respondentkami. Z analýzy dat lze předpokládat, že dívky obecně častěji uplatňují slovní napadání, vulgární vyjadřování a k fyzickému násilí se uchylují jen minimálně. Rozhovor se školní metodičkou prevence odpovídá výsledkům z dotazníku, zároveň byla potvrzena funkčnost systému primární prevence.

Klíčová slova

Rizikové chování, prevence, střední odborná škola, metodik prevence, žák, šikana

Abstract

This thesis discussed the evaluation of current prevention of risky behaviour and the occurrence of bullying at a selected secondary school of horse racing and horse riding in Velka Chuchle. Risky behaviour can be described as an activity that negatively influences the participant and their environment. It can take on mental or physical form. Both the headmistress and the prevention methodologist agreed with the investigation of how their school is doing with the pupil's knowledge on the problematics of risky behaviour and bullying. The prevention methodologist was interviewed as well to provide further accuracy on this issue. The questionnaire was filled out by the first and second year students. Further data analysis have taken place together with subsequent evaluation of the questionnaire, that complemented the interview with the school prevention methodologist. With the predominance of female pupils over male pupils within this specific school, the questionnaire was filled out by solely female respondents. Based on the analysis of the gained data, it can be assumed that females are more likely to use verbal abuse with vulgar vocabulary, whilst resorting to only minimal physical violence. The interview with the school prevention methodologist corresponds with the results of the questionnaires, and, at the same time, the overall functionality and effectivity of the primary prevention system was confirmed.

Keywords

Risk behaviour, prevention, secondary vocational school, prevention methodologist, student, bullying, hazing

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Cíl a metodika	10
2 Rizikové chování	11
2.1 Adolescence a rizikové chování	11
2.2 Šikana	12
2.2.1 Projevy šikanování	13
2.2.2 Formy šikany	14
2.2.3 Stádia šikany	15
2.2.4 Agresoři	18
2.2.5 Oběti	19
3 Prevence rizikového chování	22
3.1 Primární prevence	22
4 Legislativa	24
PRAKTICKÁ ČÁST	25
5 Vlastní šetření	25
5.1 Charakteristika místa šetření	25
5.2 Rozhovor s metodikem prevence na střední škole	26
5.2.1 Realizace polostrukturovaného rozhovoru s metodikem prevence ...	27
5.2.2 Zhodnocení rozhovoru se školní metodičkou prevence	27
5.3 Dotazníkové šetření u žáků prvního a druhého ročníku maturitního oboru	28
5.3.1 Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření	29
5.3.2 Zhodnocení výzkumných otázek:	48
5.4 Komparace výsledků (celkové zhodnocení)	48
6 Vlastní doporučení	50

ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Prevence rizikového chování je stále aktuální téma, které se prolíná všemi školami. Z již dosažených výzkumů také vyplývá, že včasná prevence a předcházení vzniku rizikového chování je efektivnější, snadnější a účinnější než řešení vzniklého problému, který za sebou zanechává následky a dlouhé ozdravné procesy. Střední škola je náchylnější k výskytu rizikového chování, protože se zde setkávají žáci z různých poměrů, vrstev společnosti, s různými návyky. Někteří přicházejí s kamarády, jiní sami. První ročník tak může být bouřlivé období plné ujasňování si pozic v rámci kolektivu, je zde tedy riziko pro vznik rizikového chování, potažmo šikany. Právě z toho důvodu je důležité již v prvních měsících začátku výuky začít s primární prevencí, preventivními programy, aby se co nejdříve poskytl prostor pro vytvoření zdravého kolektivu, který nejlépe zajistí snížení rizika výskytu nežádoucího chování. Tato práce se zabývá v teoretické části problematice rizikového chování, s bližším zaměřením na šikanu, mechanismy vzniku šikany, ale také cílí na to, co prožívá agresor a oběť. Práce se také věnuje možné prevenci a nápravě rizikového chování a ukotvení problematiky v zákonech a vyhláškách. Z dotazníkového šetření, které proběhlo na konkrétní střední škole na okraji Prahy vyplývají zásadní data, která odráží aktuální situaci a rozpoložení tříd. Z rozhovoru se školní metodičkou prevence vyplývá propracovaný systém primární prevence školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Cíl a metodika

Cíl:

Cílem závěrečné práce je zhodnotit současnou prevenci rizikového chování na vybrané střední odborné škole/učilišti se zaměřením na jeden rizikový jev. Na základě kvantitativního a kvalitativního šetření následně navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence daného rizikového jevu.

Metodika:

V teoretické části práce bude provedena rešerše odborné literatury, budou definovány základní pojmy, jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části bude nejprve provedena analýza preventivních aktivit na vybrané škole, následně bude realizováno kvantitativní šetření a kvalitativní šetření (např. dotazník pro žáky, polostrukturovaný rozhovor s metodikem prevence) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti primární prevence rizikového chování (se zaměřením na jeden vybraný rizikový jev) na zvolené střední odborné škole/učilišti. Na základě výstupů z obou šetření pak budou navržena doporučení pro učitele/metodiky prevence v rámci aktivit primární prevence vybraného rizikového jevu.

2 Rizikové chování

Za rizikové chování se dá považovat jakákoliv činnost, která negativně ovlivňuje aktéra, anebo jeho okolí, a to jak psychicky, tak fyzicky. Také to může být jakékoli chování, které porušuje obecně přijímané sociální normy. Zpravidla se rizikovým chováním zabýváme hlavně u mladistvých (Miovský et al. 2010; Miovský et al. 2015).

Rizikové chování (dále jako Rch) může zahrnovat omezování svobody druhých, jako je například týrání, šikana, diskriminace či rasová nesnášenlivost. Dále také ničení cizího majetku, krádeže a vandalismus. Řadí se sem také návyky, které mohou mít negativní dopad na zdraví, jako je konzumace alkoholu, kouření, užívání drog či nezdravé stravovací návyky. V oblasti sexuálního života se zase jedná o promiskuitu, nechráněný pohlaví styk, styk s rizikovými partnery, a u mladictvích také předčasný sex, mateřství a rodičovství (Miovský et al. 2010).

Chování, které porušuje obecně přijímané sociální normy, může být definováno také jako problémové chování. Problémové chování je tak závislé na normách a pravidlech společnosti, podle kterých se hodnotí, zda jde o problémové chování. Problémové chování může být definováno mnoha způsoby, například na základě základně různých kulturních zvyklostí a životních podmínek. Člověk, který se jednou rozhodl pro rizikové chování, má tendenci v něm pokračovat a zároveň začít jednat rizikově i v jiných oblastech (Miovský et al. 2010).

2.1 Adolescence a rizikové chování

Adolescence je provázena vyšším výskytem rizikové chování, které se během adolescence začíná poprvé vyskytovat, jeho frekvence se zvyšuje, ale nakonec se opět začne vytrácet. Změna vnímání jedince v adolescenci způsobí projev rizikového chování, v souvislosti s rozvojem abstraktního myšlení. Takové myšlení často vede k chování bez hranic s pocitem nedotknutelnosti, kdy je jedinec přesvědčený o tom, že mu žádné riziko nehrozí (Vágnerová 1999; Miovský et al. 2010).

Projevy rizikového chování mohou být spojené také s mírou gramotnosti, životních návyků a společnosti, ve které jedinec vyrůstá. Existuje i takzvaná zdravotní gramotnost, tedy povědomí o tom, jak by lidé měli pečovat o své zdraví. Nízká

gramotnost vede k nevhodným stravovacím návykům, konzumaci návykových látek. Sekundárně to může být sklon k rizikovému chování, vyšší míře úrazů či dokonce pracovních úrazů. Vzdělanost ve zdravotní gramotnosti je v zájmu zaměstnanců, protože nevzdělaný či neproškolený jedinec spíše nebude dodržovat předepsaný léčebný plán, bude častěji hospitalizován, a dokonce může docházet i k předčasným úmrtím (Vágnerová 1999; Miovský et al. 2010; Miovský et al. 2015).

Některé formy návykového chování mohou přecházet i do dospělosti. Snáze se tak stane u těch forem, které nejsou závislé na působení okolí (užívání návykových látek, hraní na hracích automatech). Naopak delikventní chování může vymizet při opuštění skupiny, například při přechodu na vyšší stupeň vzdělání nebo při nástupu do práce (Miovský et al. 2015).

2.2 Šikana

Definovat šikanu můžeme následovně: Násilné, na svobodě omezující chování agresorů vůči oběti za cílem ublížit. Toto chování se pravidelně opakuje a je dlouhodobé (Kolář 2001; Miovský et al. 2010; Miovský et al. 2015; Richterová et al 2022).

Šikanu považujeme za nemocné či patologické chování (Kolář 1997). Vyskytuje se, protože existuje motivace, touha po ubližování, ponižování oběti. Stejně tak existuje touha po postavení, moci, síle, nadřazenosti. Právě tyto pocity agresor získává skrz šikanu. Definice šikany je dána motivací a myšlením agresora. Ten tedy záměrně činní tak, aby oběť byla ponižena, bylo jí ublíženo, záměrně ji omezuje na svobodě. Agresor jedná, aniž by bral ohledy na následky, které jeho chování způsobuje (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

Šikana se může vyskytnout všude, v jakékoli podobě a intenzitě, ať už se jedná o školní nebo pracovní prostředí. Jsou faktory, které mohou napomáhat ke vzniku šikany, mezi základní patří stres, nebo autoritářské prostředí. To je prostředí, kde se vyžaduje kázeň, není umožněno otevřeně mluvit o problémech, natož o tématu šikany (Kolář, 2001; Richterová a další, 2022).

Samoučelné chování je takové, při kterém jde aktérovi o to, aby dosáhl požadovaného výsledku. V rámci šikany je to cíl ponížit, zesměšnit či potupit oběť.

Motivace agresora je snaha ublížit (Kolář 2001; Richterová et al. 2022). Důležité je si uvědomit, že v rámci šikany není motivace pomstít se či jednorázově k něčemu oběť donutit (Zvírotsky 2019). Asymetrie sil mezi šikanujícím a šikanovaným se může týkat nepoměru fyzických sil, ale také to může být například intelektuální převaha, větší míra zkušeností, nebo odolnější psychika (Kolář 1997; Zvírotsky 2019).

Šikana může být fyzická i psychická, přímá a nepřímá. Nepřímá se často týká věcí, které oběť vlastní či jsou s ní nějak spjaty. Pasivní zase může být v záměrném a okatém přehlížení a ignorování oběti. Agresor vědomě využívá svého postavení, kdy má sílu, moc, nadřazenost, kterou může využít proti jiným za cílem ublížit (Richterová et al. 2022).

2.2.1 Projevy šikanování

Projevy šikanování mohou být přímé a nepřímé, fyzické a verbální, aktivní a pasivní. Dohromady tedy může být 8 druhů šikanování:

Obrázek 1: Osm druhů šikanování

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci oběť věsí do smyčky, škrťí, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbilí. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů).
Fyzicky pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé.

Převzato z knihy Bolest šikanování (Kolář 2001).

Ze všech zmíněných podob šikanování se nejčastěji vyskytuje psychický útok v podobě pomluv, nadávek, posmívání se a ponižování oběti. Statisticky je v průměru až 7x častější než fyzická forma šikany. Co se týče četnosti, nejčastější frekvence

šikanování je 1x za měsíc jednotlivcem. Dívky se s probíhající šikanou svěří častěji než kluci (Miovský et al. 2015).

Je důležité si uvědomit, že šikana se často začíná řešit, až když je viditelná. Bohužel v tomto případě již může dlouhé měsíce probíhat a dostávat se právě do agresivnější podoby. Proto je důležité nebrat na lehkou váhu ani obecné projevy chování, které mohou být pouze škodolibostí ostatních, jako je smích při neúspěchu, lámání tužek před testem, tahání za vlasy, různé formy znehybňování (hlavně u chlapců), přehlížení, ignorování, vyčleňování z kolektivu (Kolář 1997; Kolář 2001; Zvírotský 2019).

V praxi je podstatné umět rozlišit škádlení od šikanování. V šikanování jde o cíl nějak poškodit oběť. Pokud jde o škádlení, aktér předpokládá, že to bude zábava i pro druhou stranu. Pokud se však ukáže, že to zábava není, nebo dokonce nějak ubližuje, ukončuje svou aktivitu, nebo by tak měl ukončit na vyzvání. Pokud přání nerespektuje, škádlení se přesouvá do násilné formy a potažmo do případného šikanování (ASIS 2008).

2.2.2 Formy šikany

2.2.2.1 Kyberšikana

Kyberšikana probíhá prostřednictvím informačních technologií. S technologickým pokrokem je zároveň čím dál dostupnější a častější. Nejčastěji se využívá sdílení a zveřejňování fotografií, videí, textů, která mají za cíl zesměšnit, ponížit či jinak ublížit oběti (Klimešová et al. 2001). Zatímco šikana je vázána výhradně na školní prostředí, kyberšikana je mnohem rozsáhlejší, dostane se k více lidem a může probíhat prakticky po celý den. Do života oběti tak kyberšikana zasahuje mnohem výrazněji. Navíc kyberšikaně oběť unikne jen tím, že se izoluje od zbytku světa, tedy nebude online. To ale dítě často nechce, protože tím ztratí kontakt se všemi svými kamarády (Klimešová et al. 2001; Člověk v tísní 2009). Kyberšikana je mnohem pružnější nejen ve využívaných metodách, ale také v rychlé výměně rolí. Z agresora se rychle může stát oběť a obráceně. U kyberšikany navíc hrozí přenesení šikany i do osobních interakcí v podobě vyhrožování fyzickým násilím, osobním setkáním (Richterová et al. 2022).

2.2.2.2 Rasově motivované šikany:

Ve školách se často vyskytují xenofobní ideologie, které mohou být prostředím třídy často i smyšlené, bez reálného vztahu označené kasty. Často se tak využívá dělení na židy a nacisty, bělochy a černochoy, páni a sluhové. V zásadě jde o to, aby se agresoři odlišili jako „ti výše postavení“ od obětí. Dochází tak k další segregaci v rámci kolektivu (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

2.2.2.3 Homofobie a šikana:

Ústředním motivem je výrazná odlišnost od kolektivu, zažitých norem. Téma sexuální orientace, pohlavní identity je stále poměrně mladé a nediskutované, proto je snadné ho využívat jako prostředek k šikaně. Navíc tichý souhlas kolektivu, který se nevymezí vůči agresorovi, ho podporuje v jeho konání. Homofobie představuje nepřátelství vůči lidem, kteří mají jinou sexuální orientaci, jiné postoje a jednání, které se liší od heterosexuality. Obětí homofobní šikany se však může stát i jedinec, který se nechová dostatečně podle očekávání okolí. Chlapec není dostatečně chlapcem, dívka dívkou. Ať už se jedná o oblékání, chování, nebo jiné projevy (MŠMT 2012; Richterová et al. 2022).

2.2.2.4 Sexualita a šikana:

Tématika sexuality je ve společnosti hodně tabuizované téma, o kterém se nemluví. Sexuální výchova je často postrach učitele a žáci se těší, až si budou moci utahovat z trapných situací. Protože se o sexuální výchově nemluví, není to běžné téma, o to více narážky od agresorů v obětech prohlubují ponížení a utrpení. Často se tak vyskytuje i u sexuálně nedevariantních agresorů, protože je to rychlá cesta k tomu, jak ublížit oběti (Richterová et al. 2022).

2.2.3 Stádia šikany

Šikana se vyvíjí postupně. Na začátku je motivace agresora někomu ublížit. Na počátku bude nenápadná forma, skoro nepostřehnutelná. Může začít drobným vyčleňováním oběti z kolektivu, ať už slovním napadáním, nebo fyzickými potyčkami. Pokud se však nijak nezasáhne, postupně se šikana rozvíjí, modifikuje, a i její intenzita

a projevy jsou výraznější. Michal Kolář vývoj šikany popsal v pěti fázích, které mohou být obecně aplikované i do praxe, avšak je třeba vnímat určitou jedinečnost každého výskytu šikany, který si může žít „svým vlastním životem“ mimo obecné řazení. Šikana se dělí na počáteční fázi šikany (kam spadají první 3 stádia), během které lze poměrně efektivně zasáhnout i v rámci školy. Pokud se však šikana rozvíjí dál, do čtvrtého a pátého stádia, je potřeba již při nápravě hledat pomoc mimo školu u odborníků na prevenci rizikového chování (Kolář 2001; Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

Už od počátku je dobré mít na paměti, že psychická šikana může dosáhnout pátého stádia stejně jako fyzická. Šikana psychická má často mnohem větší dopady do dalšího života jedince. Proto je třeba být od začátku obezřetný k tomu, co se ve třídách děje, a to hlavně za zavřenými dveřmi (Zvírotsky 2019).

2.2.3.1 První stádium

Ostrakismus je prvním stádiem vzniku šikany. Pod pojmem ostrakismus se skrývají mírné psychické formy násilí, například vyčleňování, zesměšňování, shazování či naopak přehlížení, které jsou dělané záměrně s cílem obět' ponížit a vyčlenit z kolektivu. Obět' je takzvaně ostrakizována, pozvolna vytlačovaná z kolektivu. Často je tak činěno nenápadně, že ani obět' nenapadne, že by si měla říci o pomoc, že se jedná o problém. V některých případech se naopak domnívá, že je to běžné, každý si tím prošel, musí něco vydržet, ona nebude ta, co žaluje (Kolář 2001; Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

2.2.3.2 Druhé stádium

Šikana může zůstat u prvního stádia. Pokud však pokročí do druhého, projevuje se to hlavně zesílením psychického násilí, anebo může přerůst i do toho fyzického. V tomto stádiu je již obět' napadána bez nějakého velkého skrývání, je to viditelné často v případě, kdy se kolektiv potřebuje odreagovat, a tedy obět' slouží jako hromosvod pro jakékoli známky napětí. Je to ten poslední člen skupiny, který je potrestán za jakoukoli nepohodu, naštvání, které se šíří skupinou, nebo mezi jedinci, může to být konflikt s učitelem, obavy z nadcházejícího těžkého testu, neshody mezi třídami, samotná přítomnost ve škole a podobně (Kolář 2001; ASIS 2008; Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

2.2.3.3 Třetí stádium

Třetí stádium vzniku šikany je zásadní okamžik. Tvoří se zde skupina agresorů, vznikají spolupráce a systematické šikanování oběti. V počátku systematického šikanování pak stojí ty oběti, které se již osvědčily při ostrakizování, ty, které jsou v hierarchii skupiny nejnižší a pravděpodobně nemají ani mnoho kamarádů. Je tady počátek nového systému, norem, kdy skupina začíná žít svým životem a odkloňuje se od zdravého kolektivu. Slušní žáci, kteří mlčí a neudají agresory, nevědomky podporují rozvoj šikany. Právě ignorování výskytu šikany působí oběti další psychické utrpení. Dočasně může vzniknout vyváženost obou skupin, agresorů a těch, co šikanu odmítají, a skupina se na okamžik zastaví. Podle vnějších vlivů se může šikana dál rozvíjet, nebo dojde k zániku. Například pokud nastoupí preventivní program, o šikaně se začne mluvit a řešit se (Kolář 2001; ASIS 2008; Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

Tato tři stádia jsou označovaná za počáteční šikanu. Při vhodném zásahu je zde možnost dostat skupinu do normálu, pokud však nastane bod zlomu, již bude potřeba pomoc zvenčí, aby se šikana nerozjela do čtvrtého a pátého stádia (Richterová et al. 2022).

2.2.3.4 Čtvrté stádium

Čtvrté stádium se řadí do pokročilé šikany. V tomto stádiu členové skupiny přijímají normy, které zavádějí agresori v rámci šikany, a ty se stávají nepsaným zákonem, kterému se nikdo nechce postavit. Nejvíce znepokojující při řešení šikany je to že zvenčí se skupina jeví jako bezproblémová. Zůstává sice formálně zachována, ale členové mají alternativní identitu, pedagogové nemají autoritu, a to, co říkají již nemá žádnou váhu. I mírní žáci se začínají chovat krutě k obětem a členové začínají v šikaně vidět jakési uspokojení (Kolář 1997; Kolář 2001; ASIS 2008; Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

2.2.3.5 Páté stádium

Páté stádium je charakteristické totalitou ve skupině. Nově nastolené normy ve skupině respektují všichni, je nastolená ideologie šikanování a vykořisťování. Dochází k častému dělení skupin na „otrokáře a otroky“ či jiné označení jasně převahy některých členů skupiny. Agresoři mají jasnou nadvládu nad všemi členy i oběťmi. Oběť zde již bojuje o život, je zoufalá a dostává se na pokraj sil jak psychických, tak mnohdy i fyzických. Jednotliví členové buď dávají tichý souhlas, nebo se postupně začínají do šikanování aktivně zapojovat. Vítězí zlo a násilí, které se začíná brát jako normální věc. Může se stát, že vůdcem šikany a agrese je žák, který má dobré vztahy s učitelem a jeví se jako bezproblémový, což ještě více znemožňuje objevení problému (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

2.2.4 Agresoři

K rizikovému chování, v našem případě šikaně, často přispívá několik faktorů agresora. Patří mezi ně vnímání vlastní hodnoty, vlastní regulační mechanismy osobnosti, motivace a postoje. Pokud jedinec vnímá vlastní sebehodnotu, její narušení ho vede ke změně chování. Narušení může být v podobě trestu, poukázání na jeho chybu, takže se cítí nepříjemně, ponížene, „odhaleně“. Pokud cítí narušenou svou sebehodnotu, snaží se o nápravu a do budoucna se bude snažit těmito situacím vyhnout (Mioviský et al. 2010).

Agresor ne vždy hledá ego v šikanování. Někdy si ho může upevňovat, ale může šikanovat i sebevědomá postava. Pocit moci, nadvlády je často silná motivace. Agresor si sám často nemusí uvědomovat, že je agresor a iniciátor šikany. Sám v sobě si může nalhávat, že dělá správnou věc, že trestá toho, který si to zaslouží, toho, který nezapadá. Pokud mu takové chování prochází, je v něm utvrzován on i okolí, které vidí, že násilí je cesta, a je výhodnější se přidat na stranu silnějšího. Motivace mohou být nejenom ve snaze o „nápravu nevhodného chování člena skupiny“, ale v potřebě upoutat pozornost, zabít nudu, udělat něco velkého, nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží. Nebo může jít například i o žárlivost. Často to jsou osobnosti mravně a duchovně nezralé, které jsou ovlivněné nevhodným prostředím či výchovou (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

Je s podivem, že často agresori pochází rodin, které se zdají být funkčními, mají dobré podmínky k životu a bezpečné zázemí. Ale mimo domov se chovají (zdánlivě) v rozporu s jejich výchovou. Dochází k tomu často z důvodu toho, že se chtějí blýsknout, frajeřit, anebo prostě zrcadlí chování rodičů. Často to může být také projev, kterým chtějí docílit větší pozornosti na sebe, protože mají pocit, že se jim pozornosti nedostává, ať už to je z různých důvodů. Takový agresor se chtějí zalíbit, být populární. Snaží se vyhnout roli oběti, žijí heslem: „nejlepší obrana je útok.“ Určující u šikany je motivace a pocit agresora (Richterová et al. 2022). Agresor je často egoistický a egocentrický, díky tomu se agrese a krutost může dále rozvíjet a projevovat. Jedná se hlavně o problém morálky, nikoliv psychopatologie. Často dochází k základnímu pojetí mocenství, kdy silní mají vládu nad slabými. Navíc je mezi lidmi chuť po násilí, trestu, mučení, omezování práv člověka v historii všudypřítomná. Rodíme se jako sebestředné bytosti, které zůstávají sobecké, pokud se jim nedostane řádné výchovy po morální stránce. Iniciátor tak nemá motivaci upozadovat sebe před druhými, ale naopak snižuje ostatní, aby naplnil své potřeby, a potřeby druhých ho nijak nezajímají. Agresor je tak zcela antisociální, všechny vztahy vede skrytě prospěchářsky, manipuluje a parazituje na druhých (Kolář 1997; Kolář 2001).

2.2.5 Oběti

Obětí se může stát každý. Záleží na prostředí a kolektivu. V bezpečném prostředí je největší pravděpodobnost, že se nevyskytne šikana, agresor ani oběť (Richterová et al. 2022). V každé skupině je přirozeně někdo, kdo má iniciativní postoj k týrání slabých. Členové skupiny nemají důvod zasahovat, nemají soucit s obětí, nebo se bojí rizika, a tak jejich postoj podporuje rozvoj šikany samotné (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

Jsou rysy, které dítě mohou předurčit k tomu, že si ho agresor vybere za svůj terč. Zpravidla jsou to rysy, které „vyčnávají z kolektivu“, nebo chování, které agresorovy nevyhovuje. Všechny tyto rysy či podněty jsou pouze domněnky agresora, ale stačí k tomu, aby mohly vznikat nesympatie až první náznaky šikany (Richterová et al. 2022). Agresor oběť popisují tak, že „se chová divně“. Takové dítě často nezapadá do skupiny a nechová se podle jejich norem, často je bez kamaráda, je

izolované, zkrátka odlišné. Někdy se to dítě snaží kompenzovat tím, že se „až moc“ snaží zapadnout do skupiny, což je nápadné, nepřirozené a pro ostatní to může působit až nebezpečně (Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

Výběr oběti také může být na základě fyzického vzhledu. Často jde o oběť slabou, s tělesným nebo psychickým handicapem. Nebo naopak oběť „silnou“, tedy tu, která se aktivně brání podřízení a poslouchání. Dále to může být oběť deviantní a konformní. A nakonec to také mohou být žáci, kteří již mají životní zkušenost se scénářem oběti. Je zajímavé, že oběti mají často rodiče, kteří sdílí stejné rysy. U matky se jedná o přehnanou péči, otec chybí, nebo je submisivní. Rodiče jsou často neurotičtí, nejistí, mají poruchu sebehodnocení a se zvýšenou úzkostí (Kolář 2001). Zvláštní chování oběti často pramení z nejistoty, bezradnosti, pocitu nepřijetí a odmítání skupinou. Mohou se tak objevit i kompenzační chování, například to, že se dítě chová odmítavě a ignoruje kolektiv (Richterová et al. 2022).

U oběti s často objevují varovné signály ve změně chování. Jde například o nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, tendence k nadměrné omluvené a neomluvené absenci; poruchy sebehodnocení a narušené, negativní sebepojetí; celková nejistota a stále přítomný strach. Oběť prožívá pocit opuštěnosti, strach, stud. Nalhává si, že se nemůže bránit, nikomu nic říct, protože jinak bude za slabocha. Později uvěří agresorovi jeho ubližování a začne pochybovat sám o sobě. Cítí se ponížene a začne si klást otázky, zda je vůbec člověk s hodnotou, či si za to nemůže sám (Mioviský et al. 2015; Richterová et al. 2022).

Bezprostředně oběť pociťuje bolest z fyzické/psychické újmy, zhoršení nálady, poruchy spánku, poruchy soustředění, zhoršení školních výsledků, a další. Dlouhodobě to jsou potom psychosomatické poruchy (bolesti nejrůznějších částí těla, neurovegetativní obtíže, poruchy nálady, poruchy spánku), narušené sebevědomí, problémy v navazování mezilidských a partnerských vztahů apod. V dospělosti se pak takový člověk může potýkat se zdravotními či sociálními problémy, aniž by tušil, že mohou mít původ v šikaně z dětství. Prožitá trauma může způsobit, že i po letech člověk reaguje zdánlivě nepochopitelně přecitlivěle na určité podněty a nevěří si (Zvírotsky 2019; Richterová et al. 2022).

2.2.5.1 Osobnost pedagoga

Smutný fakt je ten, že i učitel může svým chováním podporovat nebo iniciovat šikanu, a to vědomě i nevědomě. Oslovuje žáka přezdívkou, která je ve skutečnosti nadávka, či prozradí citlivé informace o oběti a prosí kolektiv o ohleduplnost a soucit. Také může projevovat osobní rasismus nebo má autoritářské sklony. Pedagog při takzvané mocenské autoritě využívá manipulace, rozkazování, jasné nadřazenosti. To může značit malou sebedůvěru nebo pocit méněcennosti, který si kompenzuje právě vynucováním autority. Svým chováním však nepřímo podporuje šikanu. Pokud je naopak pedagog uzavřen do sebe, do svých potřeb a problémů, také může podporovat šikanu, protože neumí vidět trápení slabých žáků, nevnímá třídu jako celek, živý organismus. Podezřelé okolnosti raději přehlíží a paradoxně často naopak oceňuje agresory (Kolář 1997; Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

3 Prevence rizikového chování

Prevence je v podstatě jakýkoliv typ intervence, která zamezuje rozvoji nebo zmírnění již existující formy nežádoucího chování, případně pomáhá řešit důsledky tohoto chování. Prevenci dělíme na primární, sekundární a terciální. Typ intervencí může být zaměřen na výchovu, vzdělání, zdraví, sociální vztahy a další (Miovský 2010).

Nejúčinnější prevence je ta, která je systematická, promyšlená, dlouhodobá, pravidelně aktualizovaná. Má-li nastavený program fungovat, je nutné, aby byl respektován a využíván. Zároveň je nutný jednotný postup učitelů a pedagogických pracovníků (Kolář 1997; Kolář 2001; Richterová et al. 2022).

3.1 Primární prevence

Primární prevence slouží k práci se skupinou, kde ještě nezačalo vznikat rizikové chování či šikana. Primární prevenci můžeme dělit na všeobecnou (nespecifickou) a specifickou. Všeobecná primární prevence má za cíl snížit nebo zamezit vzniku rizikového chování. Pro její uplatnění není požadována vysoká odbornost ze strany toho, kdo prevenci provádí, protože cílí na skupinu dětí, aniž by byla specifikována přítomnost rizikového chování. Jedinou roli zde hraje věk, podle kterého se určuje forma a sdělování informací. Tuto roli tedy může zastoupit nejen metodik prevence, ale také učitel, výchovný poradce, který má vzdělání ve všeobecné primární prevenci pro středoškolské vzdělání a podobně (Matoušek et al. 2011; Martanová 2014; MŠMT 2019).

Specifická primární prevence spočívá v aktivitách a programech, které jsou úzce propojeny s konkrétní formou rizikového chování. Sekundární prevence se využívá u žáků, kde se již rizikové chování projevilo, a u terciální prevence se pracuje se žáky s již pokročilou formou sociálního selhání (Matoušek et al. 2011; Martanová 2014). Cílem primární prevence je snížit nebo zamezit rizikové chování. Často to jsou potom tematické programy se zpracovanou metodikou (MŠMT 2019). Pokud škola chce předejít vzniku šikany, tak prvním krokem je zajištění příznivého klimatu ve třídách spolu se systémem preventivních programů. Potvrzuje se tak to, že je vždy jednodušší problémům předcházet, než je následně řešit a napravovat. Je důležité, aby každá škola měla vypracované postupy „první pomoci pro počáteční a pokročilou šikanu“, aby byl

postup jednotný, šetrný, rychlý a efektivní. Více o vypracovaných postupech pro školy se lze dočíst v: *Odborník na řešení školní šikany a kyberšikany první úrovně* (Kolář 2016). Pokud se již šikana objevila, tak můžeme sáhnout po vypracované metodice pro pedagogy, kde je uveden doporučený postup, který je rychlý, efektivní, a hlavně nejméně traumatizující s ohledem na to, abychom se vyhnuli sekundární viktimizaci oběti. To je jev, kdy se oběť obviňuje z toho, co se jí stalo, že si přece měla poradit a podobně. (Fórum pro prožitkové vzdělávání, 2020).

Obrázek 2: První pomoc při počáteční šikaně

První pomoc při počáteční šikaně	Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně
<ol style="list-style-type: none"> 1. Odhad závažnosti a formy šikany 2. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi 3. Nalezení vhodných svědků 4. Individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory) 5. Ochrana oběti 6. Předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru: <ol style="list-style-type: none"> a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření) b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku) 7. Realizace vhodné metody: <ol style="list-style-type: none"> a) metoda usmíření b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči) 8. Třídní hodina <ol style="list-style-type: none"> a) efekt metody usmíření b) oznámení potrestání agresorů 9. Rozhovor s rodiči oběti 10. Třídní schůzka 11. Práce s celou třídou. 	<ol style="list-style-type: none"> A. První (alarmující) kroky pomoci <ol style="list-style-type: none"> 1. Zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti formy šikany 2. Bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí B. Příprava podmínek pro vyšetřování <ol style="list-style-type: none"> 3. Zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy 4. Zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi 5. Pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře) 6. Oznámení na Policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanu, informace rodičům C. Vyšetřování <ol style="list-style-type: none"> 7. Rozhovor s obětí a informátory 8. Nalezení nejslabších článků, nespolutracujících svědků 9. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky 10. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi) D. Náprava <ol style="list-style-type: none"> 11. Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Zdroj: Fórum pro prožitkové vzdělávání (2020)

4 Legislativa

Prevence rizikového chování je na školách v České republice ohraničená zákony, vyhláškami a dalšími metodickými pokyny. Dochází k pravidelným změnám a aktualizacím podle nejnovějších zjištění o efektivitě a novějších vhodných postupů. Opora v legislativě je pro správné provádění primární prevence stěžejní.

Níže je uveden seznam všech důležitých zákonů a vyhlášek, které se vztahují k prevenci rizikového chování:

Zákony:

- Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 383/2005 Sb. a zákona č. 49/2009 Sb.
- Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 65/2017 Sb. o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.

Vyhlášky:

- Vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání.
- Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.
- Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Vlastní šetření

Šetření proběhlo na střední odborné škole za cílem zmapovat situaci ve výskytu rizikového chování a efektivnosti preventivních opatření se zaměřením, zda je rozdíl mezi prvním a druhým maturitním oborem. Je předpoklad, že na střední školu jdou žáci z různých škol a neznají se, proto se teprve utváří sociální vazby a vytvoření zdravého kolektivu je klíčové pro budoucí ne/výskyt rizikového chování. Se šetřením a podobou dotazníkového šetření i otázek pro školní metodičku prevence vyslovila souhlas paní ředitelka i školní metodička prevence.

5.1 Charakteristika místa šetření

Šetření proběhlo na Střední škole dostihového sportu a jezdeckví. Škola se nachází ve Velké Chuchli, U závodiště 325/1, 15999 Praha 5 - Velká Chuchle. Tato škola nabízí několik možností studijních oborů jak pro denní studium, tak dálkové. Obory nabízí maturitní i učňovské s výučním listem. Tato škola funguje s různými obměnami již od roku 1946.

Zaměření školy:

- Chov, jezdeckví a výcvik dostihových koní

OBORY:

Denní studium:

- Chovatelství se zaměřením na dostihový sport (4 roky, maturitní zkouška)
- Jezdec a chovatel koní se zaměřením na dostihový sport (3 roky, výuční list)

Dálkové studium

- Jezdec a chovatel koní se zaměřením na dostihový sport (výuční list)
- Trenérství dostihových a sportovních koní (nástavbové studium)

Šetření proběhlo v rámci oboru Chovatelství se zaměřením na dostihový sport, což je čtyřletý obor zakončený maturitní zkouškou. Na škole se u tohoto oboru vyskytuje vždy jedna třída v ročníku, proto šetření probíhalo ve dvou třídách, tedy ve třídách

prvního a druhého ročníku. Žáci mají výuku jak teoretickou, tak praktickou. Praktická část obnáší práce u dostihových koní od běžné ošetrovatelské činnosti až po jezdeckví, trénink a případně i závodění s koňmi. Žáci tak mají možnost vyzkoušet si uceleně, co to v praxi znamená být chovatelem a pracovat v dostihovém prostředí. Uplatnění mohou nalézt jako chovatelé a ošetrovatelé koní či jiných hospodářských zvířat, jako zootechnici, instruktoři na jízdárnách a v jezdeckých oddílech, krmiváři ve výživě ve firmách, nebo jako soukromí zemědělci.

5.2 Rozhovor s metodikem prevence na střední škole

Rozhovor s metodičkou prevence byl proveden pomocí telefonického rozhovoru na začátku roku 2024, která působí jako metodička prevence na středí škole dostihového sportu a jezdeckví.

Paní D. bylo položeno celkem 11 otázek, některé obsahovaly další podotázky. Otázky se týkaly výskytu rizikového chování a šikany a její prevence na této škole.

Seznam otázek:

1. Jak dlouho vykonáváte metodika prevence a co to vlastně obnáší?
2. Kdy a jakým způsobem se s vámi žáci seznamují?
3. Jaké vzdělání jste musela absolvovat, abyste se mohla stát školním metodikem prevence? Vzděláváte se i nadále?
4. Setkáváte se na této škole s rizikovým chováním? Je nějaké chování, které se vyskytuje pravidelně?
5. Jak se na vaší škole postupuje v případě zjištění výskytu rizikového chování?
6. Jak se dozvídáte o výskytu rizikového chování, potažmo šikany?
7. Jak se na vaší škole postupuje v případě zjištění šikany? Kdo všechno je zapojen do procesu řešení?
8. Setkáváte se na této škole se šikanou? Případně v jaké formě?
9. Jestliže se objeví rizikové chování/šikana v prvním ročníku, vnímáte, že ve druhém ročníku se situace uklidňuje?
10. Jakou máte zkušenost s preventivními programy? Jak na ně reagují žáci?
11. Jak vás podporuje vedení školy?

Před samotným rozhovorem byly stanoveny následné výzkumné otázky, které budou po rozhovoru vyhodnocovány:

Výzkumné otázky:

- Je účinná primární prevence na této škole?
- Jakou formou nejčastěji probíhá primární prevence na dané škole?
- Vyskytuje se na této škole šikana, případně v jaké formě?

5.2.1 Realizace polostrukturovaného rozhovoru s metodikem prevence

- Vzhledem k rozsáhlému rozhovoru je celý rozhovor přiložen v příloze č. 1

5.2.2 Zhodnocení rozhovoru se školní metodičkou prevence

- **Je účinná primární prevence na této škole?**

Dle slov metodičky prevence se ukazuje, že primární prevence na této škole je účinná, dlouhodobě nemusí řešit vážnější případy a velice rychle zvládají podchytávat případné rizikové jevy. Navíc jsou studenti ochotni se zapojovat do preventivních programů, baví je to a dávají kladnou zpětnou odezvu.

- **Jakou formou nejčastěji probíhá primární prevence na dané škole?**

Primární prevence nejčastěji probíhá v rámci blokových projektů, kdy se pracuje s určitým tématem nebo skupinou témat. U primární prevence seminář trvá 2-4 hodiny, u selektivní prevence trvá 8 hodin, protože je potřeba důkladnější práce skrz již rozvinutou formu rizikového chování. Seminář pro primární prevenci se skládá z diskusního kroužku, představení účastníků i tématu, úvod do tématu a samotná teorie tématu je prokládána praxí v podobě mnoha různých aktivit, které vedou k prožitkové výuce a spolupráci mezi žáky. Podporuje se tak mimo téma také budování vztahů v kolektivu.

- **Vyskytuje se na této škole šikana, případně v jaké formě?**

Z pohledu metodičky prevence se zde nedá mluvit o šikaně jako takové. Z definice Koláře, který rozdělil šikanu do 3 stádií, bychom se z popisování situace mohli dostat

na pomezí předstupně šikany a prvního stupně, neboť žáci na této škole se i dle slov metodičky dopouští nejčastěji ostrakismu, tedy mírným psychickým formám násilí, jako je zesměšňování, shazování, a jiné vyčleňování techniky. Ústředním motivem je v poslední době hlavně dostihová soutěživost, která se přenáší v kolektivu i mimo stáje do školy a třídy.

Vzhledem k tomu, že je těžké určit definici „dlouhodobého trvání“, které každý žák vnímá jinak, nelze definovat přesnou hranici šikany. Ať už to ale definujeme jakkoliv, tuto situaci pečlivě na škole monitorují, dochází zde k vzájemné spolupráci jak spolužáků, učitelů, výchovné poradkyně, tak také metodičky prevence. Při objevení tohoto jevu se hned přikračuje k rozhovorům a šetrnému šetření, kdy rozhovor s agresorem a všemi účastníky často stačí k tomu, aby se zamezilo dalšímu šíření a dochází k uzdravení kolektivu.

5.3 Dotazníkové šetření u žáků prvního a druhého ročníku maturitního oboru

Dotazníkové šetření proběhlo v prosinci roku 2023 u prvního a druhého ročníku maturitního oboru. Žákyním byl předložen dotazník v tištěné podobě, dostali dostatek času pro vyplnění dotazníku, byli ujistěni o anonymitě a o tom, že výsledky budou využity v závěrečné práci.

Dotazník se skládal z několika typů otázek. Některé z nich byly uzavřené, kdy žákyně mohly zaškrtnout jednu či více odpovědí, jiné otázky byly otevřené, kde byla možnost více se rozepsat.

Dotazník obsahoval následující otázky:

1. Pohlaví:
2. Věk + třída
3. Setkal/a jsi se s rizikovým chováním na škole?
4. Co si představuješ pod pojmem rizikové chování?
5. S jakým rizikovým chováním ses osobně potkal v souvislosti se střední školou?

6. Byl/a jsi svědkem rizikového chování v souvislosti se střední školou?
7. Co si představuješ pod pojmem „šikana“?
8. Setkal/a ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany?
9. Byl/a jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?
10. Jak by ses zachoval/a, kdybys ses stal/a svědkem šikany?
11. Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a obětí šikany?
12. Co si představuješ pod pojmem „Kyberšikana“?
13. Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a obětí kyberšikany?
14. Jak by ses zachoval/a, kdybys byl/a svědkem Kyberšikany?
15. Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých (15-18 let)?
16. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane agresor, ten, který šikanyje?
17. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane oběť šikany?
18. Co by dle tebe mohlo pozitivně změnit chování agresora v případě šikany?
19. Věděl/a bys, jak se jmenuje metodik prevence na tvoji škole? Uveď jeho jméno

Plná podoba dotazníku je přiložena v přílohách.

Výzkumné otázky:

- Orientují se žáci v problematice rizikového chování?
- Jsou si žáci vědomi toho, že mohou se svými problémy kontaktovat vyučujícího případně metodika prevence?
- Vyskytuje se na této škole šikana z pohledu žáků? A pokud ano, jaká?

5.3.1 Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření

Tento dotazník slouží jako prostředek pro zhodnocení a kontrolu výskytu rizikového chování a šikany. Nemá za cíl hodnotit a konkrétně identifikovat problém, pokud nějaký je. Jde pouze o zhodnocení situace a jak ji vnímají žáci. Výsledky však

mohou být použity jako indikátory k tomu, jaké oblasti se více věnovat a tomu také přizpůsobit dotazníkové šetření určené na míru. Tento dotazník má pouze informativní charakter a nelze jeho výsledky brát jako směrodatné, jsou pouze orientační, ale i z nich se dá odhadnout trend a obecné vyladění kolektivu.

Základní informace: Pohlaví, věk, třída

Na škole většinu žáků tvoří dívky, proto i tento dotazník obsahuje odpovědi pouze od dívek a je upraven do ženského rodu, žáci/žačky jsou tak dále označovány jako respondentky. U věkového rozmezí je největší zastoupení 59,5 % pro 16 let, poté shodně 16,7 % 15 let a 17 let, 4,8 % pro 18 let a 2,4 % 19 let. Pro počet odpovědí z jednotlivých tříd, tak 53,3 % odpovědí je od druhého ročníku a 46,7 % od prvního ročníku.

I. část

- první část dotazníku se týkala výskytu rizikového chování

3. Setkala jsi se s rizikovým chováním na škole?

Na otázku, zda se respondentky setkaly s rizikovým chováním na škole, odpovědělo 82,2% kladně.

Tabulka 1: Setkaly jste se s rizikovým chováním?

Setkali jste se s rizikovým chováním?	Ano	Ne
První ročník	85,71 %	14,29%
Druhý ročník	79,17 %	20,83 %
Celkem	82,2 %	17,8 %

Zdroj: Vlastní šetření

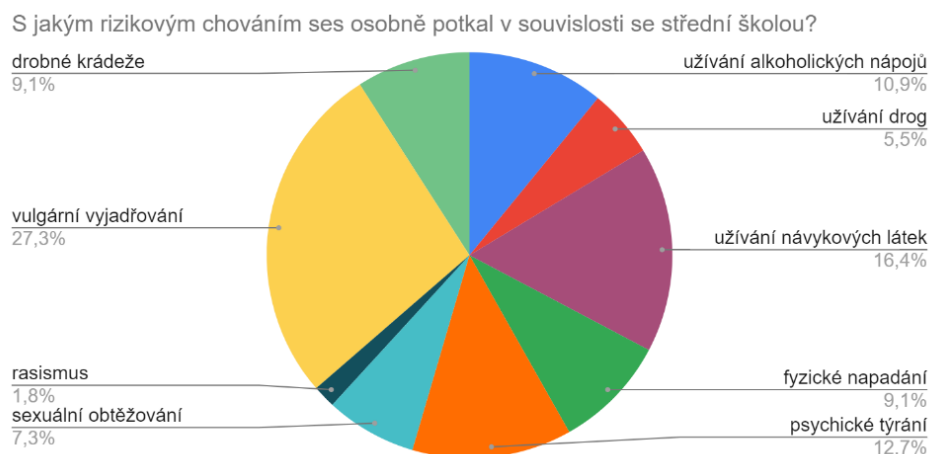
4. Co si představuješ pod pojmem rizikové chování?

U této otázky se většina odpovědí týkala popisování toho, že jde o chování nevkusné, nevhodné, život ohrožující, někteří uváděli konkrétní příklady jako alkohol, drogy, cigarety, urážení, vulgarismus, vandalismus, požívání návykových látek a podobně. Jen 5 respondentů nechalo kolonku nevyplněnou, nebo nevěděli, co si pod pojmem představit.

5. S Jakým rizikovým chováním ses osobně potkala v souvislosti se střední školou?

V rámci rozložení výskytu rizikového chování se nejčastěji studentky setkávají s vulgárním vyjadřováním (27,3 %), které značně převyšuje ostatní. Dále žákyně udávají užívání návykových látek (16,4 %) a psychické týrání (12,7 %). S užíváním alkoholických nápojů se setkávají v 10,9 %. Jako pozitivní lze brát fakt, že s fyzickým napadáním (9,1 %), drobnými krádežemi (9,1 %) a sexuálním obtěžováním (7,3 %) se žákyně setkávají osobně v mnohem menší míře. Minimálně se pak potkají s užíváním drog (5,5 %) a rasismem (1,8 %).

Obrázek 3: S jakým rizikovým chováním ses osobně potkal v souvislosti se střední školou? Rozložení výskytu rizikového chování

Zdroj: Vlastní šetření

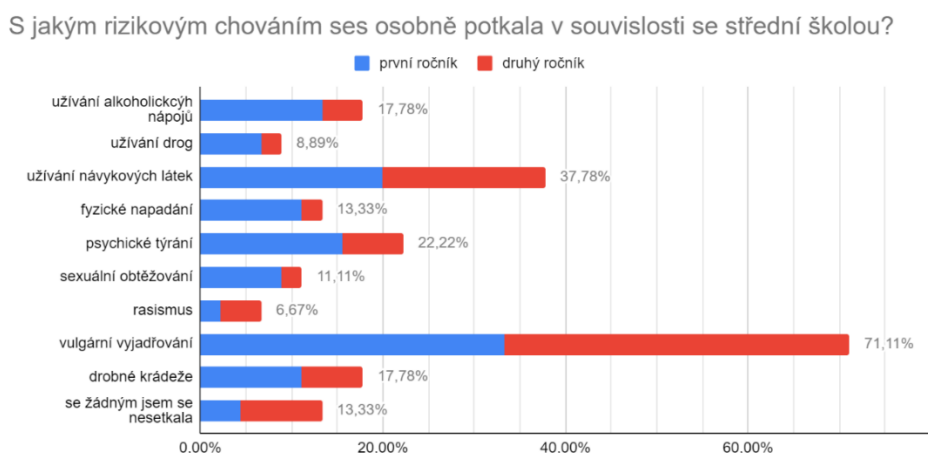
Co se týče četnosti, se kterou respondentky označovaly rizikové chování, je pořadí následující. Respondentky nejčastěji označovali vulgární vyjadřování (71,11 %), které zásadně převyšuje další uvedené rizikové chování. Mezi další čtenější rizikové chování patří: Užívání návykových látek (37,78 %), psychické týrání (22,22

%), užívání alkoholických nápojů (17,78 %) a drobné krádeže (17,78 %). Více jednotlivě se poté vyskytuje fyzické napadání (13,33 %), sexuální obtěžování (11,11 %), užívání drog (8,89 %) a rasismus (6,67 %).

Je zajímavé, že například u vulgárního vyjadřování je stejný poměr odpovědí respondentek z prvního i druhého ročníku. Naopak sledujeme nárůst rasismu u druhého ročníku, což může být způsobeno tím, že v tomto kolektivu je žákyně jiné rasy.

Až na tyto dva příklady se však žáci druhého ročníku setkávají osobně s rizikovým chováním oproti prvnímu ročníku méně. Je otázka, nakolik je to způsobeno starším věkem či složením třídy, nebo je to ovlivněno působením preventivních programů školy. Pro zjištění tohoto jevu bychom však museli dávat k tomu navržený dotazník stejné třídě vždy s ročním odstupem a sledovat změnu napříč lety a různými kolektivy.

Obrázek 4: S jakým rizikovým chováním ses osobně potkala v souvislosti se střední školou? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Zdroj: Vlastní šetření

6. Byla jsi svědkem rizikového chování v souvislosti se střední školou?

Mezi nejčastěji uváděné rizikové chování patří: užívání návykových látek (22,2 %) (mezi které respondentky počítají také pití kávy); vulgární vyjadřování (21 %); užívání alkoholických nápojů (12,3 %); psychické týrání (11,1 %); drobné krádeže (8,6 %)

a užívání drog (8,6 %); fyzické napadání (7,4 %); rasismus (3,7 %), sexuální obtěžování (2,5 %) a homofobie (2,5 %).

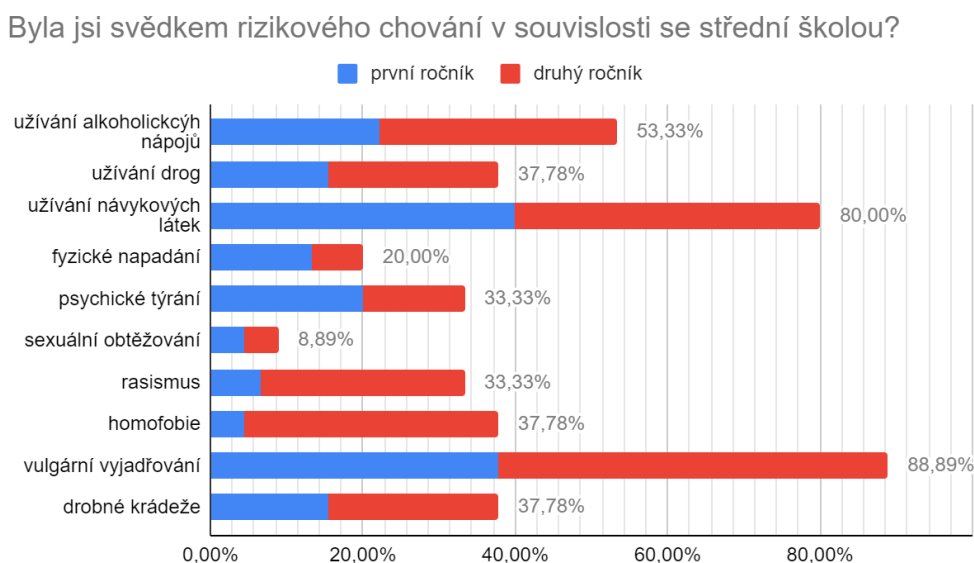
Obrázek 5: Byla jsi svědkem rizikového chování v souvislosti se střední školou? Rozložení výskytu rizikového chování.

Zdroj: Vlastní šetření

U četnosti zvolených odpovědí se nejčastěji žákyně stávají svědky vulgárního vyjadřování (88,9 %), což odpovídá také tomu, že toto je nejčetnější chování, se kterým se osobně respondenti potkali (viz předchozí otázka). Stejně tak odpovídá to, že na druhém místě stojí „užívání návykových látek“ (80 %), na třetím místě, s větším odstupem se nachází „užívání alkoholických nápojů“ (53,3 %). Je zajímavé, že obecně jsou respondentky více svědky rizikového chování, ale zároveň se s ním tolik nesetkávají osobně. Je proto možné, že rizikové chování provádí jen pár žáků, či menší část školy.

Obrázek 6: Byla jsi svědkem rizikového chování v souvislosti se střední školou? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Zdroj: Vlastní šetření

Zde vidíme rozdíl od předešlé otázky. Dle výsledků šetření se osobně s rizikovým chováním častěji setkávají studentky prvního ročníku, v otázce, zda studentky někdy byly svědkem rizikového chování, naopak převažují kladné odpovědi ve druhém ročníku. Rozdíl může být v tom, že mají osobní zkušenost a jsou tedy schopny rizikové chování lépe rozpoznat, zároveň mohl přispět i fakt, že ve druhém ročníku již mají žákyně zkušenosti s větším množstvím preventivních programů a vnímají tedy projevy rizikového chování ve svém okolí lépe.

II. část

- druhá část dotazníku se týkala oblasti šikany a kyberšikany:

7. Co si představuješ pod pojmem „šikana“?

Respondentky obecně používaly popis chování šikany, který však často byl nepřesný, obecný s odkazem na jakékoli chování, které je druhému nepříjemné, nikdy však nezmínily časovou délku, mnoho z nich popisovalo chování opakující se, stupňující se. Je tedy otázka, nakolik se jedná o skutečnou šikanu, která je dlouhotrvající, opakující se, a nakolik se jedná o „běžnou“ rivalitu v kolektivu, kterou lze vyřešit snáze než rozvinutou šikanu. Odpovědi na tyto otázky bohužel z dotazníku

není možné zjistit, opět by bylo třeba zaměřit dotazník na konkrétní problematiku a otázky směřovat konkrétněji s důrazem na délku trvání a opakující se složku.

Odpovědi byly například: „*Chování, které je někomu nepříjemné; někdo někoho mlátí, nebo jinak fyzicky nebo psychicky napadá; nevhodné chování k jedné osobě, které se stupňuje a opakuje; násilné verbální nebo internetové napadání, vyhrožování; posmívání, odsuzování; zasedání si na jednoho člověka; shazování před ostatními, zesměšňování; špatné chování vůči ostatním; jakékoliv psychické týrání či nadávky apod.*“

8. Setkal/a ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany?

Vzhledem k tomu, že na škole převažují dívky nad chlapci, tak tomu také odpovídají výsledky skrz udávanou formu šikany, která je nejčastěji spíše verbálního charakteru, a k fyzickému násilí se uchylují jen minimálně.

Obrázek 7: Setkala ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

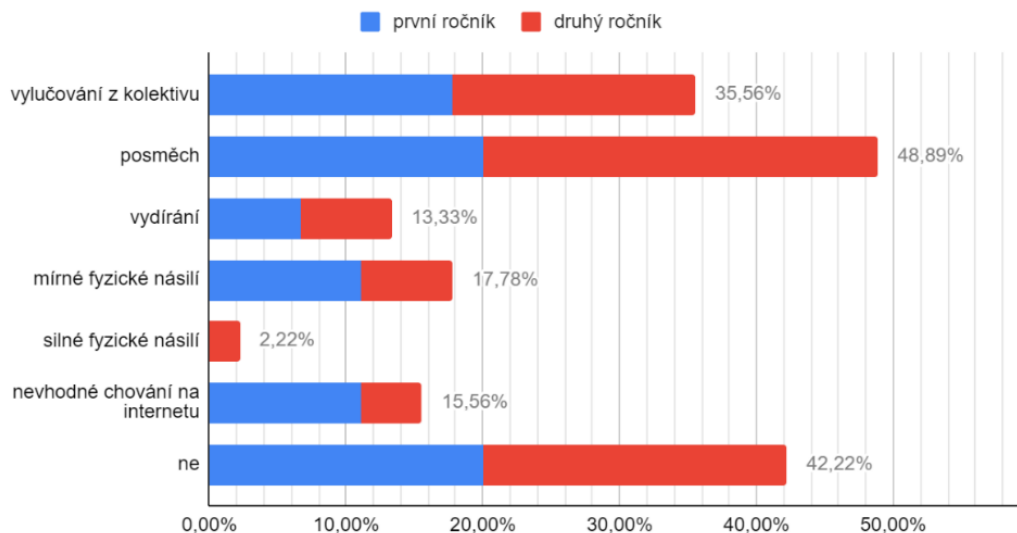

Zdroj: Vlastní šetření

Z hlediska četnosti respondentky nejčastěji udávají jako formu šikany: „posměch“ (48,9 %) a „vylučování z kolektivu“ (35,6 %). Je nutné podotknout, že skoro polovina respondentek (42,22 %) uvádí, že se osobně s žádnou z těchto forem šikany neseťkaly.

Obrázek 8: Setkala ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Setkala ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany?

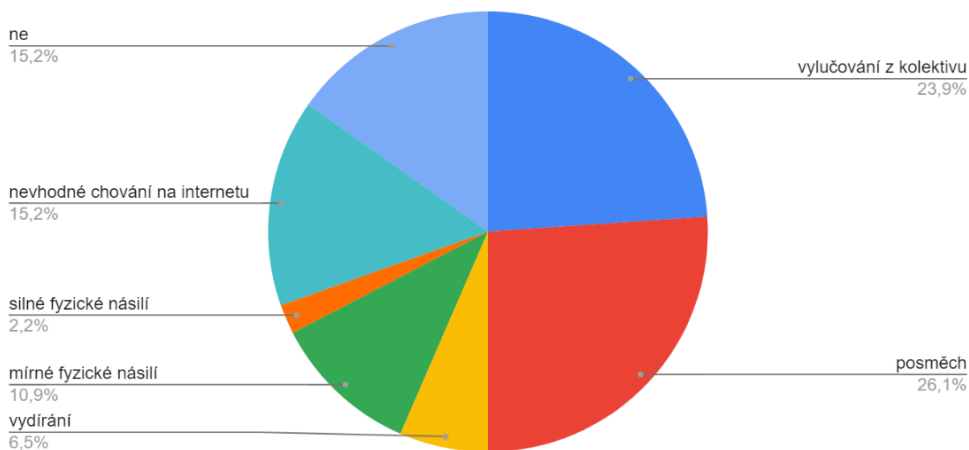
Zdroj: Vlastní šetření

9. Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?

Nejčastější pozorovanou formou šikany je opět posměch (26,1 %) a vylučování z kolektivu (23,9 %). Dále se řadí nevhodné chování na internetu (15,2 %), mírné fyzické násilí (10,9 %) a vydírání (6,5 %). Zároveň 15,2 % respondentek uvádí, že nebyly svědky šikany.

Obrázek 9: Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?

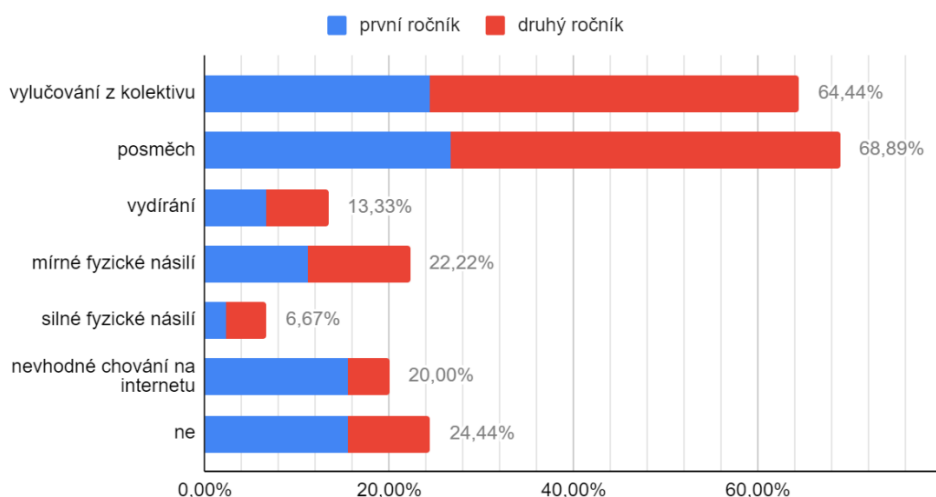

Zdroj: Vlastní šetření

Na otázku „Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?“ se výskyt formy šikany shodoval s předchozí otázkou, kdy nejvyšší výskyt je u „posměchu“ (68,9 %) a „vyučování z kolektivu“ (64,4 %).

Obrázek 10: Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Byla jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?

Zdroj: Vlastní šetření

10. Jak by ses zachovala, kdyby ses stala svědkem šikany?

Z odpovědí se jeví velice pozitivní to, že by respondentky v případě setkání se s šikanou vždy zakročily, a jen v minimálním případě si to nechaly pro sebe (6,4 %). Obecně mají tendenci se obrátit na učitele (29,8 %), kamaráda/sourozence (17 %) nebo rodiče (17 %). Někdy vezmou věci do svých rukou a rozhodnou se spolupracovat s obětí a řešit kroky s ní (14,9 %). Dále už méně často by se obrátily na policii (4,3 %) a linku důvěry (4,3 %).

Jako velice pozitivní ve vztahu ke škole a vyučujícím se jeví fakt, že volba obrátit se na učitele zde vede a byla nejčastěji volena. Stejně tak volba obrátit se na kamaráda či rodiče může značit lepší sociální zázemí a jistotu pro respondentky.

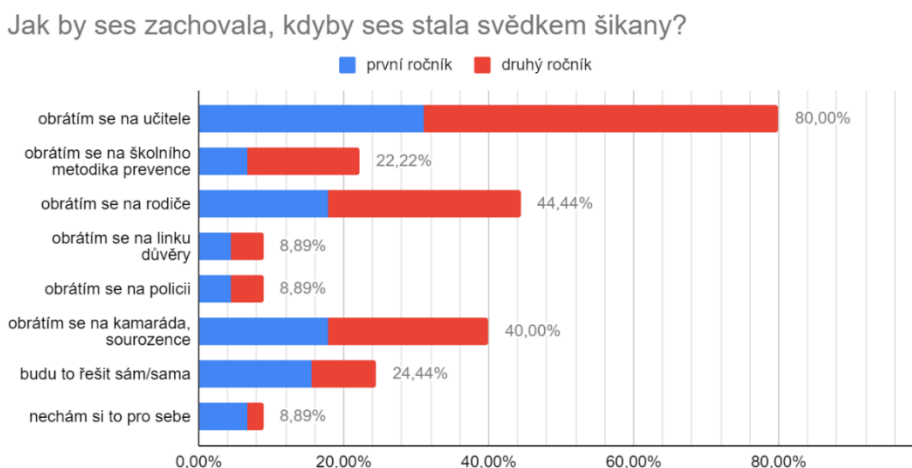
Obrázek 11: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala svědkem šikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

Zdroj: Vlastní šetření

Pokud se podíváme do četnosti výskytu jednotlivých možných odpovědí, vystoupí do popředí možnost „obráťm se na učitele“ výrazně do popředí, kdy tuto variantu zvolilo až 80 % respondentek. Také je pozitivní, že druhá a třetí volba padá na „oslovení rodičů“ (44,44 %) případně „kamarádů/sourozenců“ (40 %). Toto je velice dobrý ukazatel toho, jak kladný mají žáci vztah ke svým učitelům, a kdy věří tomu, že jim učitelé pomohou s jejich problémy a nebudou je přehlížet. Zároveň jsou žáci proaktivní a nebudou jen tiše sedět a přihlížet bezpráví.

Obrázek 12: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala svědkem šikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Zdroj: Vlastní šetření

11. Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a obětí šikany?

Z odpovědí se jeví velice pozitivní to, že by respondentky v případě setkání se s šikanou kontaktovaly učitele (20,4 %) nebo kamaráda (24,5 %). Ač se může jevit, že je vyšší procento varianty „budu to řešit sama“ (20,4 %), většina odpovědí obsahovala i další varianty toho, co udělají, tedy že se na někoho obrátí. Respondentky často uváděly do poznámky informaci, že bude záležet na závažnosti.

Obrázek 13: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí šikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

Zdroj: Vlastní šetření

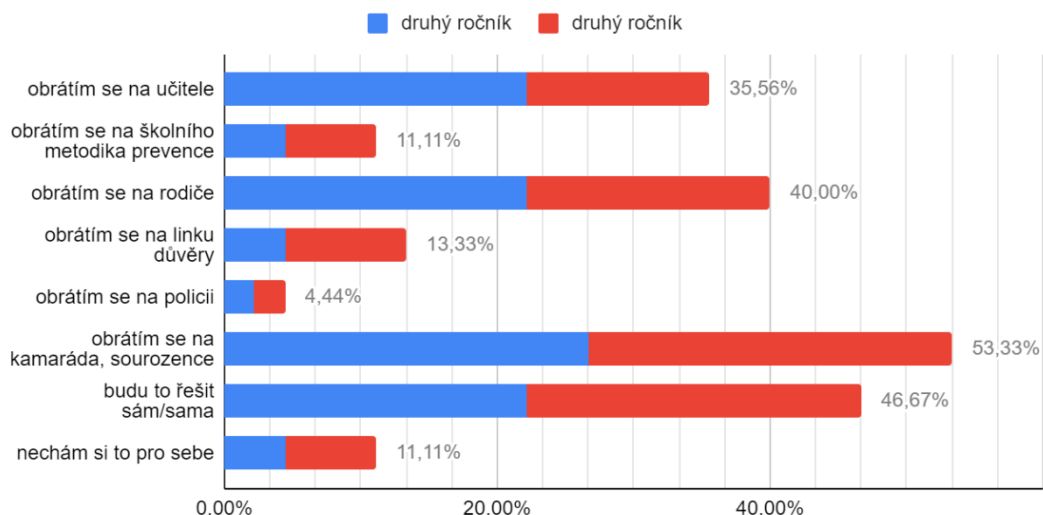
Pokud se zaměříme na graf četnosti odpovědí u jednotlivých variant, je zde výrazný rozdíl v zastoupení jednotlivých odpovědí na rozdíl od otázky, kdy je respondentka pouze v roli pozorovatele. Toto není tolik překvapivé, protože je známé, že se lidi obecně raději postaví za někoho druhého než sami za sebe.

Stejně tak tady, pokud by se respondentka ocitla v situaci, kdy je šikanovaná, nejčastěji by volila variantu „obráťím se na kamaráda/sourozence“ (53,33 %), na druhém místě by to řešila sama (46,67 %), na třetím místě by kontaktovala rodiče (40 %) a až na čtvrtém místě by oslovila učitele (35,56 %). Z pozice učitele je důležité mít na paměti, že k učiteli častěji přijde žák, kterému se nezdá chování někoho jiného vůči jiné osobě, než aby se sám přišel svěřit, že se mu něco děje.

Variantu „budu to řešit sama“ zvolilo 24,44 %, je však nutné zmínit, že jenom 3 odpovědi z toho byly čistě pasivního charakteru. Ostatní vždy zvolili možnost i kontaktovat někoho dalšího. Dá se tak předpokládat, že v tomto ohledu počítají s tím, že se postaví sami za sebe a ozvou se, že mají problém. Ostatní 3 odpovědi spíše naznačují pasivní přístup k problému, tedy „musím to vydržet, týká se to občas každého“. Je pozitivní, že je takovýchto respondentek minimálně, přesto je potřeba na tento fenomén myslet při preventivních programech a také při řešení výskytu šikany či podezření na šikanu. Ti, kteří budou nejvíce pasivní, se schovávají pod kolonkou „nechám si to pro sebe“ (11,11 %).

Obrázek 14: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí šikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí šikany?

Zdroj: Vlastní šetření

12. Co si představuješ pod pojmem „Kyberšikana?“

Na tuto otázku všechny respondentky odpověděly podobně. Tedy, že se jedná o šikanu na internetu, internetovém prostředí, skrz sociální sítě a podobná média. Některé to dále rozvádí, že se jedná o: „psychické nebo citové vydírání, posměšky, zveřejňování nevhodných fotek dotyčné osoby, zveřejňování informací bez souhlasu; nevhodné fotky, pomlouvání ve skupinovém chatu, zveřejňování informací o druhém, které by si nepřál...“

13. Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí kyberšikany?

Kyberšikana se děje často mimo školu, může být teoreticky častější s tím, jak se svět čím dál více posouvá do online světa. Online svět je už často i součástí výuky, a tak mají žáci velice snadný přístup i k možné kyberšikaně. Toto však přesahuje i školní lavice, proto se to odráží i v odpovědích od respondentek, kdy obrácení se na učitele (10,7 %) je již jedna z těch méně volených variant. Nejčastěji by se tak respondentky obrátily na kamaráda/sourozence (19,6 %), případně na správce sociální sítě (17,9 %) a rodiče (17,9 %).

Obrázek 15: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí kyberšikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

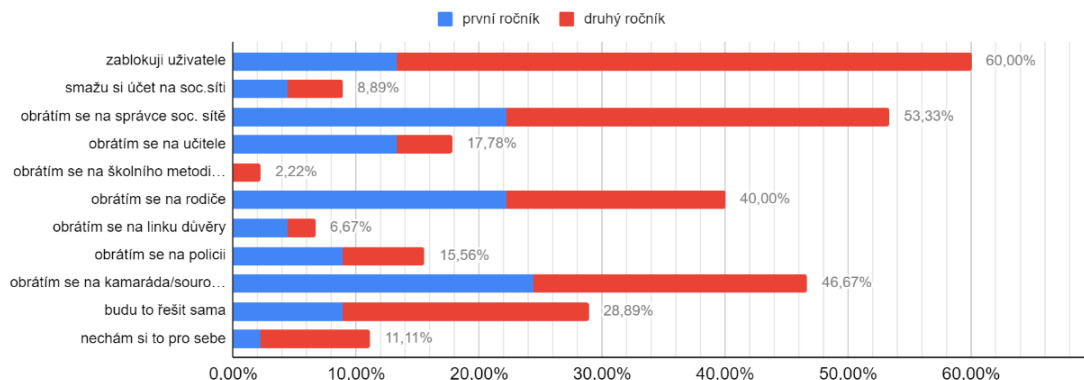
Zdroj: Vlastní šetření

Z četnosti odpovědí dále vyplývá, že nejčastěji volily respondentky možnost „zablokuji uživatele,“ a to až v 60 %, následně by se obrátily na správce sociální sítě (53,33 %), a kamaráda/sourozence (46,67 %). Opět pouze 11,11 % respondentek by si to nechalo pro sebe. Na učitele by se zde už obrátilo pouze jenom 7,78 %, což je méně, než obrácení se na rodiče (40 %). Ukazuje to, jak respondentky vnímají kyberšikanu. Ta se děje mimo lavice, často z bezpečí domova, a tak respondentky nevnímají provázanost se školou a učitelem, tudíž se s prosbou o pomoc raději obrátí na někoho jiného.

První ročník by častěji kontaktoval učitele, rodiče i kamaráda než druhý ročník. Druhý ročník by naopak častěji zablokoval uživatele. Zde můžeme opět usuzovat, že starší žáci mají s touto problematikou větší zkušenost, a jsou tak schopni si v boji proti nežádoucímu chování na internetu poradit i bez nutnosti zakročení třetí osoby.

Obrázek 16: Obrázek 17: Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí kyberšikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Jak by ses zachovala, kdyby ses stala obětí kyberšikany?

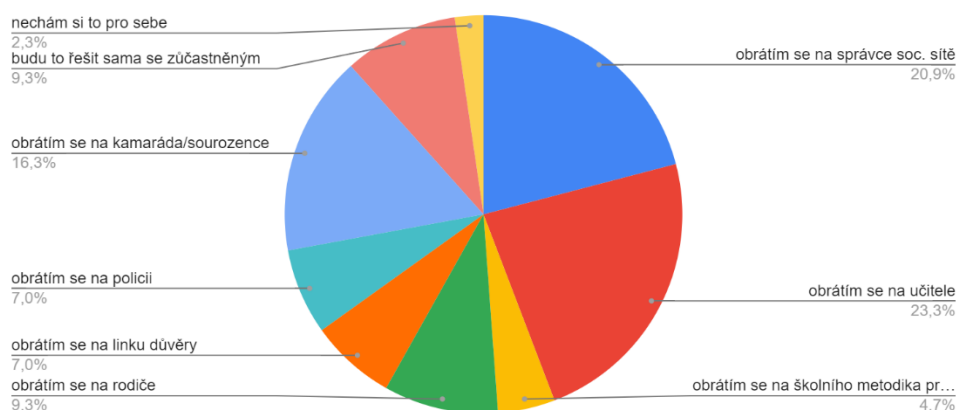
Zdroj: Vlastní šetření

14. Jak by ses zachovala, kdybys byla svědkem Kyberšikany?

Je zajímavé, že v případě, kdy jsou respondentky svědkem kyberšikany, mají větší tendenci přijít i za učitelem (23,3 %), kdežto když jsou ony obětí, za učitelem nejdou (viz předchozí otázka). Přesto se na dalších místech opět opakuje obrácení se na správce sociální sítě (20,9 %), kamaráda/sourozence (16,3 %), nebo rodiče (9,3 %).

Obrázek 17: Jak by ses zachovala, kdybys byla svědkem Kyberšikany? Rozložení výskytu rizikového chování.

Jak by ses zachovala, kdybys byla svědkem Kyberšikany?

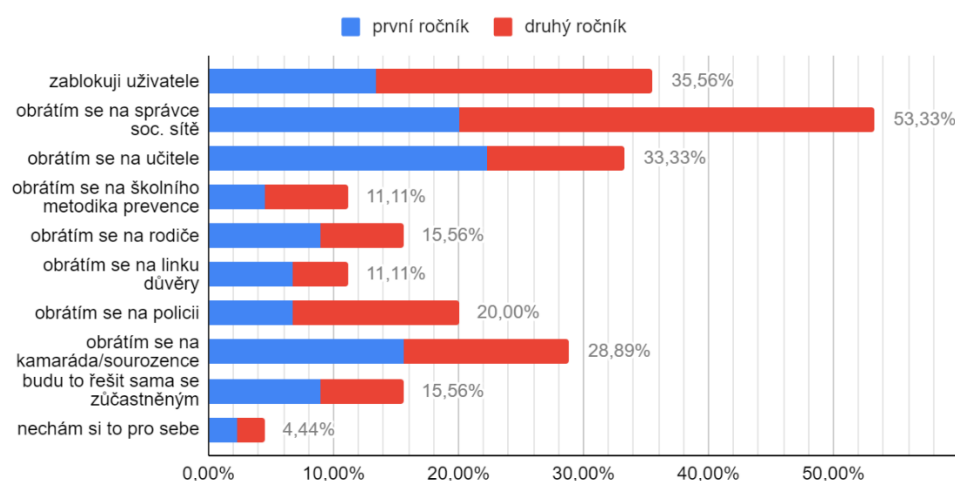
Zdroj: Vlastní šetření

Z četnosti jednotlivých možností vyplývá, že by se respondentky nejčastěji obrátily na správce sociální sítě (53,33 %), poté by zablokovaly uživatele (35,56 %),

a obrátily by se na učitele (33,33 %) nebo kamaráda/sourozence (28,89 %). Toto se jeví jako nejlepší reakce na nežádoucí chování na internetu. Je zajímavé, že více žáků z prvního ročníku by se obrátilo na učitele než žáci druhého ročníku, naopak by však méně často zablokovali uživatele než druháci.

Obrázek 18: Jak by ses zachovala, kdybys byla svědkem Kyberšikany? Četnost jednotlivých zvolených rizikových chování.

Jak by ses zachovala, kdybys byla svědkem Kyberšikany?

Zdroj: Vlastní šetření

III. Část

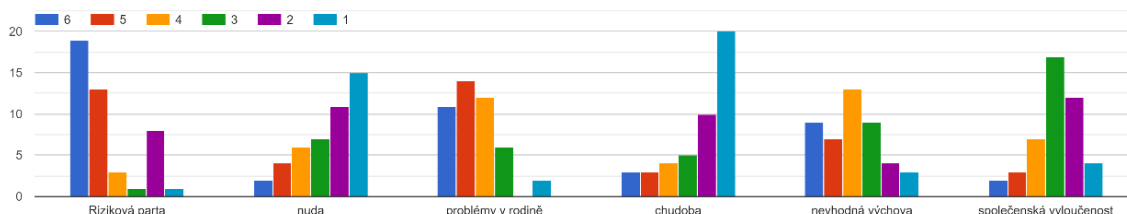
- Poslední část dotazníku dávala prostor respondentkám prostor se vyjádřit o tom, jak problematiku vnímají ony a co jsou největší faktory, které ovlivňují výskyt rizikového chování, případně šikany.

15. Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých (15-18 let)?

V této otázce měly respondentky za úkol seřadit následující možnosti v sestupné řadě podle toho, co dle nich nejvíce ovlivňuje to, zda se vyskytne u mladistvých rizikové chování. Z výsledků vyplývá, že za největší faktor považují rizikovou partu, následně problémy v rodině, poté nevhodnou výchovu, následně společenská vyloučenost a nakonec nuda.

Obrázek 19: Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých? Hodnota 6 znamená největší faktor, hodnota 1 nejméně ovlivňuje rizikové chování.

Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých (15-18 let)?

Zdroj: Vlastní šetření

Respondentky vnímají jako nejzásadnější to, v jakém sociálním prostředí se člověk nachází. Vnímají, že je pro jedince zásadní, s kým se stýká a za jakých okolností. Dále si uvědomují, že to, jak se mladiství chovají, je zásadně ovlivněno problémy v rodině a také nevhodnou výchovou, což se může často doplňovat. Naopak si nemyslí, že rizikové chování vzniká z nudy nebo ze sociální vyloučenosti.

16. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane agresor, ten, který šikanuje?

Zde studentky měly možnost odpovídat svými slovy. 13 % respondentek odpovědělo, že nevědí. Ostatní se rozepsaly do odpovědí podobných následujícím:

„Vidí to někde v rodině; prostě parta; prostředí a rozpoložení, se kterým se člověk setkává skoro každý den; je dominantní, má s něčím problémy, ať už doma nebo ve škole; jeho rozhodnutí; nízké sebevědomí; kompenzování problémů; začne se povyšovat, vysmívat, ponižovat, pomlouvát; špatná zkušenost nebo závist; špatné výsledky, násilí doma; některé trauma z dětství; nedostatek sebevědomí; okolí, kolektiv; byl sám šikanován; psychické problémy...“

Z odpovědí je patrné, že si respondentky uvědomují komplexnost celého problému a ne každý, kdo je agresor, má stejné důvody. Často je to dokonce vliv okolí, které agresora dovede k takovému jednání. Dá se říci, že si mohou uvědomovat, že agresor svým chováním vlastně říká okolí to, že potřebuje pomoc, aby pozornost směřovala na něj.

17. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane oběť šikany?

Většina respondentek zde naráží na slabost oběti, ať už fyzickou, duševní, nebo jinou, která nezapadá do kolektivu. Jen pár píše i to, že to nutně nemusí být jeho chyba, byl jen náhodně vybrán agresorem.

Vybrané odpovědi: *„Je slabý, neumí se bránit, agresorovi se mu na něm něco nelíbí; je vyloučen z kolektivu; jiné osobnosti vlastnosti, chudoba; nejslabší článek třídy, nemá moc kamarádů, je lehký cíl; nedostatek sebevědomí, uzavřenost, specifické chování; je zaostalý, vyčnívá; stačí, aby byl něčím jiný nebo měl jiné názory; když je sám sebou; postava, chování, vzhled; tichost, případně problém s dotyčným; může to být jakýkoliv důvod, agresor si vždy něco najde; chování, oblékání, váha; otloukánek; nízká oblíbenost ve třídě; má něco, co ostatní nemají a závidí mu to; nemoc, jiné chování; přístup kolektivu, jestli se jim osoba líbí...“*

18. Co by dle tebe mohlo pozitivně změnit chování agresora v případě šikany?

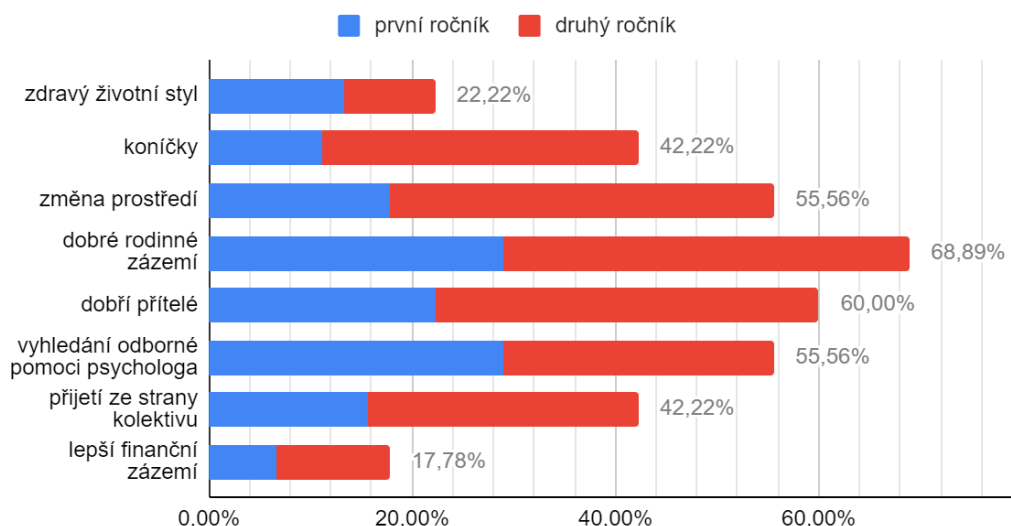
Na tuto otázku mohly respondentky zvolit jednu a více odpovědí. Odpovědi se zde shodují s otázkou, která byla: „Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých“, Mezi nejčastěji vybírané faktory patří: riziková parta, problémy v rodině, nevhodná výchova, společenská vyloučenost a nuda.

Z toho, co by mohlo pozitivně změnit chování agresora, vyplývá následující: Dobré rodinné zázemí, dobří přátelé a změna prostředí, koníčky a přijetí ze strany kolektivu, zdravý životní styl, a nakonec lepší finanční zázemí.

Pokud tyto dvě otázky propojíme a postavíme proti sobě, zjistíme, že: riziková parta a problémy v rodině na prvním místě korespondují s volbou dobrého rodinného zázemí a dobrých přátel.

Obrázek 20: Co by dle tebe mohlo pozitivně změnit chování agresora v případě šikany?

Co by dle tebe mohlo pozitivně změnit chování agresora v případě šikany?

Zdroj: Vlastní šetření

19. Věděl/a bys, jak se jmenuje metodik prevence na tvój škole? Uveď jeho jméno

Tato otázka byla otevřená. Z prvního ročníku na ni neodpověděl nikdo, respondentky uváděly, že neví. Ve druhém ročníku se častěji objevovalo jméno paní výchovné poradkyně na této škole, což je ve výsledku pochopitelné, protože s respondentkami v rámci školy přijde častěji do kontaktu a je jim tak dostupnější. Metodická prevence působí na škole externě, většina žáků se s ní proto nedostane do kontaktu na denní bázi, lépe ji znají pouze žáci, kteří obývají domov mládeže této školy, kde metodická prevence působí i jako vychovatelka. Statisticky žákyně druhého ročníku znají více výchovnou poradkyni a to 33 % z druhého ročníku, 17 % ze všech respondentek.

Dá se tak říci, že čím déle jsou žáci na škole, tím spíš se seznámí s výchovnou poradkyní i s metodickou prevencí. Důvod, proč jméno metodické prevence není zmíněno může být také tím, že si ho žáci nepamatují. Přesto by byly schopni říct, o kterou vychovatelku se jedná.

5.3.2 Zhodnocení výzkumných otázek:

- **Orientují se žáci v problematice rizikového chování?**

Ano, z odpovědí lze říci, že se žáci v problematice orientují, uvědomují si, jaké různé oblasti se sem mohou zařadit a co může být rozhodujícím faktorem pro to, jestli se někdo začne zabývat rizikovým chováním či nikoliv.

- **Jsou si žáci vědomi toho, že mohou se svými problémy kontaktovat vyučujícího případně metodika prevence?**

Z dotazníku nepřímo vyplývá, že většina žáků má ve své učitele důvěru a obrátili by se na ně, kdyby se setkali s rizikovým chováním nebo šikanou. Je to velice pozitivní zjištění a značí to o dobrých vztazích na škole mezi žáky a učiteli. Žáci si připadají slyšeni a vědí, že se jejich problémy budou řešit, pokud se s nimi někomu svěří.

- **Vyskytuje se na této škole šikana z pohledu žáků? A pokud ano, jaká?**

Dle respondentek se na této škole se šikanou setkávají. Tento dotazník se však nezaměřoval na podrobnější informace o typu šikany, jak dlouho probíhá a jak je intenzivní. Proto je těžké vyhodnotit, zda jde o šikanu a případně jak závažnou formu.

Z odpovědí lze odvodit, že se nejspíše jedná o počátky, které k šikaně mohou vést, případně první stupeň šikany dle koláře (2001) se jedná hlavně o ostrakismus, slovní napadání a vylučování z kolektivu. Je také důležité mít na paměti, že na škole je hlavně dívčí kolektiv, a proto i případné neshody, kompetice, nesourodost a odlišné názory se budou projevovat hlavně právě psychickým násilím.

5.4 Komparace výsledků (celkové zhodnocení)

Z dotazníkového šetření a rozhovoru se školní metodičkou prevence vyplývá, že se na škole vyskytuje rizikové chování. Školní metodička prevence jako nejčastější rizikové chování uvádí požívání alkoholických či jiných návykových nápojů a látek, v menší míře také drogy. Dále také psychické násilí v podobě pomluv, nadávek a jiných slovních útoků. Na tom stejném se shodují i respondentky, které nejčastěji uváděly vulgární vyjadřování, užívání návykových látek a psychické týrání.

Školní metodička prevence uvádí, že se o výskytu rizikového chování/šikany dozvídají přímo od žáků, kteří osloví učitele, výchovného poradce, případně ji, pokud to jsou žáci ubytovaní v domově mládeže. Stejně tak se respondentky shodují na tom, že by nejčastěji oslovily vyučující, rodiče a své kamarády/sourozence, a tuto by dále řešily.

Co se týče výskytu šikany, zde se názory mírně rozcházejí. Dle slov školní metodičky prevence se v aktuální době na škole šikana nevyskytuje, pouze je zde přítomno vlivem dívčího kolektivu psychické napadání/týrání, v důsledku dostihové rivality, dochází tak ke slovnímu napadání, zesměšňování apod. Dle jejích slov však nejsou respondentky schopny odhadnout délku a intenzitu těchto napadení a považují jakýkoliv, byť jednorázový útok za šikanu.

Respondentky uvedly, že se se šikanou setkávají jak osobě, tak i jako svědkové. Za nejčastější formu označují právě psychické týrání v podobě posměchu a vylučování z kolektivu. Tento dotazník nebyl zaměřený na to, jak dlouho a pravidelně se šikana projevuje, a proto není možné určit, kdo má pravdu. Z odpovědí je však patrné, že se jedná o počáteční stádium šikany, případně maximálně první stupeň šikany, který je charakteristický ostrakismem, tedy vylučováním jedince z kolektivu, upozorňování na něj, a zesměšňování a posmívání se na jeho úkor.

Z výsledků, kdy je respondentka postavena do pozice pozorovatele, vždy nejvíce vystupují tyto možnosti: obrátím se na učitele, obrátím se na rodiče, obrátím se na kamaráda. Toto je pozitivní zjištění, protože z toho vyplývá, že jsou si respondentky vědomy toho, že je potřeba problémy řešit a lépe se vždy řeší s někým, kdo nám pomůže.

Jak se dalo předpokládat, ve chvíli, kdy jsou respondentky postaveny do středu problému neboli samy se stávají obětí, a mají mnohem větší tendenci problém neřešit nebo ho řešit samy. Proto je důležité dbát na vztahy ve třídě a více se zaměřit na členy kolektivu, kteří mohou vyčnívat z kolektivu, protože se může stát, že jsou obětí, ale sami se neozvou a nikdo jiný se jich nezastane.

6 Vlastní doporučení

Z výsledků dotazníků a rozhovoru vyplývá, že se sice na této škole vyskytuje rizikové chování a v nějaké formě i šikana, ale obecně mají respondentky povědomí o tom, jak postupovat v případě, že se s rizikovým chováním potkají. Přesto bych doporučila se více věnovat mapování situace, co se týče výskytu šikany či chování, které by k šikaně mohlo vést. Doporučila bych další dotazníkové šetření, které by se zaměřilo na podrobnější mapování situace, například jak často se psychické napadání opakuje, jak dlouho trvá a zda jde agrese stále od stejného žáka/skupiny, či se napadání stupňuje.

Co se týče mapování rizikového chování obecně a prověření, zda primární programy prevence jsou efektivní, bych doporučila kontrolovat s dotazníkem k tomu určený každý rok u stejných ročníků pro přesnější výsledky.

Zdá se, že respondentky neznají roli ani jméno školního metodika prevence, proto bych doporučila bližší představení na začátku roku fyzicky před každou třídou a vysvětlení jeho činnosti a proč by ho měli kontaktovat. Jako pozitivní je fakt, že žáci často kontaktují výchovného poradce, kterého znají i jménem a setkávají se s ním i v rámci školy.

ZÁVĚR

Závěrečná práce se zabývala problematiku prevence rizikového chování na vybrané Střední odborné škole dostihového sportu a jezdeckví ve Velké Chuchli, U závodistiě 325/1, 15999 Praha 5 - Velká Chuchle. Paní ředitelka i školní metodička prevence s šetřením souhlasily a schválily dotazníkové šetření i rozhovor.

Tato škola je zajímavá tím, že většina žáků jsou zde dívky. I v rámci dotazníkového šetření se zachovalo stoprocentní zastoupení respondentek. Tento faktor se také odráží ve výsledcích dotazníkového šetření. To proběhlo u tříd prvního a druhého maturitního ročníku. Ze získaných a zpracovaných dat, a rozhovoru se školní metodičkou prevence vyplývá to, že dívky obecně častěji uplatňují slovní napadání, vulgární vyjadřování a k fyzickému násilí se uchylují jen minimálně.

Z rozhovoru se školní metodičkou prevence také vyplývá, že mají propracovaný a osvědčený systém primární prevence, problémy řeší aktivně, a žáci se nebojí za vyučujícími chodit se svými problémy. Žáci se také orientují v problematice rizikového chování a umí si najít pomoc při řešení problémů.

Škole lze doporučit, aby metodičku prevence lépe představili, protože na škole působí externě a většina žáků nezná její jméno. Jako pozitivní se však ukazuje to, že velká část žáků druhého ročníku zná výchovnou poradkyni, která působí přímo na škole. Je tak vhodné žákům představit obě pozice, aby žáci hned od prvního ročníku věděli, že jsou tu osoby, které mají být přímo nápomocny při řešení jejich problémů. Domnívám se, že moje práce pomohla k zmapování situace na střední škole a dává cenné podněty k dalšímu zkoumání problematiky rizikového chování a šikany na této škole.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOTEMATICKÉ PUBLIKACE

Člověk v tísní. *Kyberšikana a prevence*. Plzeň : © 2009 Člověk v tísní, o.p.s., 2009. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. Vyd. Praha: Sdružení SCAN, Centrum adiktologie, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. 1. Vyd. Praha : Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. *Odborník na řešení školní šikany a kyberšikany první úrovně*. 1. Vyd. Olomouc: Národní institutu pro další vzdělávání, 2016. 56 s. ISBN: 978-80-86956-93-0.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. 127 s. ISBN: 80-7178-123-1.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy kriminality mládeže*. Praha : Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. Monografie. 170 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha :Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 330 s. ISBN: 978-80-7422-392-1.

RICHTEROVÁ, Magdalena, ZVÍROTSKÝ, Michal a BENDL, Stanislav. *Šikana v otázkách a odpovědích*. Praha : Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2022. 110s. ISBN: 978-80-7603-300-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 353s. ISBN 80-7178-308-0

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ASIS. *Minimalizace šikany*. [Online] 2008. [cit. 2024-01-23]. Dostupné z: <https://www.minimalizacesikany.cz/30-minimalizace-sikany/ke-stazeni>.

Fórum pro prožitkové vzdělávání. *Prevence šikany*. [Online] 2020. [Citace: 2024-1-27]. Dostupné z: https://www.forumppv.cz/wp-content/uploads/2020/09/Methodika_Prevence-%C5%A1ikany.pdf.

KLIMEŠOVÁ, Magdaléna a TŮMOVÁ, Anna. *Šikana učitelů: názory vybraných aktérů na příčiny a možná řešení problémů agrese žáků základních škol vůči pedagogům*. [Online] 2011. [Citace: 2024-1-27]. Dostupné z: https://e-pedagogium.upol.cz/artkey/epd-201103-0003_sikana-ucitelu-nazory-vybranych-akteru-na-priciny-a-mozna-reseni-problemu-agrese-zaku-zakladnich-skol-vuci-ped.php.

MARTANOVÁ, Veronika Pavlas. *Co je školská primární prevence rizikového chování*. [Online] 2014. [Citace: 2024-1-20]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/specificke-x-nespecificke-programy-primarni-prevence-1.html>.

MŠMT. *Homofobie*. [Online] 2012. [Citace: 2024-1-20]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/modules/search/index.php?plugin=3&query=homofobie>.

MŠMT. *Strategie primární prevence* [Online] 2019. [Citace: 2024-3-08]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

Vyhláška č. 317/2005 Sb. *Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků*. [online]. 2005-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317>.

Vyhláška č. 72/2005 Sb. *Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.* [online]. 2005-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>.

Vyhláška č. 27/2016 Sb. *Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.* [online]. 2016-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>.

Vyhláška č. 74/2005 Sb. *Vyhláška o zájmovém vzdělávání.* [online]. 2005-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>.

Zákon č. 65/2017 Sb. *Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.* [online]. 2017-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-65>.

Zákon č. 563/2004 Sb. *Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.* [online]. 2004-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.

Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 383/2005 Sb. a zákona č. 49/2009 Sb.* [online]. 2004-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

Zákon č. 109/2002 Sb. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.* [online]. 2002-2024 [cit. 2024-02-19] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

ZVÍROTSKÝ, Michal. *Stop šikaně!* [Online] 2019. [Citace: 2024-3-08]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/odborne-clanky/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Rozhovor se školní metodičkou prevence

Příloha 2: Dotazník

Příloha 1: Rozhovor se školní metodičkou prevence

Jak dlouho vykonáváte metodika prevence a co to vlastně obnáší?

Jako metodik prevence jsem na škole od roku 2018. Moje práce spočívá v zajištění a realizaci seminářů primární prevence pro žáky. Dále je to vzdělávání učitelů v oblasti primární prevence ve spolupráci s výchovným poradcem, který zajišťuje poradenství pro žáky. Jelikož na škole působím externě, úzce spolupracuji s výchovným poradcem, který je v užším kontaktu s žáky, kteří ho tedy i častěji kontaktují se svými problémy.

Kdy a jakým způsobem se s vámi žáci seznamují?

Žáci se se mnou seznámí buď při pobytu v našem ubytování „Domov mládeže školy“, kde plním také funkci vychovatele, s ostatními se setkáváme přímo při preventivních programech pro jednotlivé třídy. Žáci, kteří do školy dochází a nevyužívají školní ubytování, se tak spíše dostanou do kontaktu s naší výchovnou poradkyní, která je zároveň zástupkyní ředitelky, a tak je pro žáky dostupná prakticky každý den. I proto spolu úzce spolupracujeme. Stejně tak ale spolupracujeme s učiteli, ke kterým žáci mají také důvěru a často to jsou oni, kterým se přijdou svěřit se svými problémy.

Jaké vzdělávání jste musela absolvovat, abyste se mohla stát školním metodikem prevence? Vzděláváte se i nadále?

Pro vykonávání školního metodika prevence je třeba absolvovat specializační studium pro školní metodiky prevence v rozsahu 250 hodin. Dále spíše navštěvuji zajímavé semináře.

Setkáváte se na této škole s rizikovým chováním? Je nějaké chování, které se vyskytuje pravidelně?

Na naší škole se setkávají žáci z různých sociálních podmínek, a to se také propisuje do jejich chování, studijních povinností, koníčků, sociálních vazeb a potažmo i do rizikového chování. Bohužel se stává čím dál častěji to, že neúplná rodina je to nejmenší, co si dítě může nést s sebou na střední školu. Také vnímám, že k nám chodí žáci s již naučenými špatnými vzory chování, často mají rizikové chování osvojené anebo se prostě jinak chovat neumí. Proto

je potom často na nás, abychom žáky usměrnili, opečovali a znovu začlenili do společnosti. Poslední dobou se ukazuje, že již na základních školách by se více mělo cílit na výchovu a začlenění žáků do společnosti a mnohem více hlídat rizikové chování již v tomto věku.

Kdybych měla vypíchnout nějaké rizikové chování, tak to potom bude užívání návykových látek jako je alkohol, iontové nápoje či energydrinky, pití kávy, případně užívání nikotinu. Vzhledem k tomu, že na naší škole je převaha dívek, je zde spíše než fyzické násilí to psychické ve formě pomluv, nadávek a jiných slovních útoků.

Jak se postupuje v případě zjištění výskytu rizikového chování?

Záleží na závažnosti typu rizikového chování. Jako každá škola, tak i my máme vypracované krizové plány, které jsou sestavené dle metodiky a pokynů MŠMT.

Jak se dozvídáte o výskytu rizikového chování potažmo šikanou?

Pokud k těmto věcem dochází, je to buď přímo od osoby, která je obětí, nebo od třídního kolektivu. Postřehy vyučujících apod.

Jak se postupuje v případě zjištění šikanou? Kdo všechno je zapojen do procesu řešení?

Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce, rodiče obou stran případně svědci.

Jak se postupuje při zjištění výskytu rizikového chování, případně šikanou?

Vždy se tento problém řeší společně s vedením školy, výchovným poradcem, metodikem prevence a postupuje se dle platného rizikového plánu, který máme vypracovaný podle požadavků MŠMT. Je svolaná výchovná komise, kdy je přítomné vedení školy, výchovný poradce, metodik prevence.

Setkáváte se na této škole se šikanou? Případně v jaké formě?

Za těch pár let, co jsem na této škole musím říci, že jsme šikanu v pokročilé formě řešili jen minimálně, a už to nějaký ten rok bude. Co se nám zde vyskytuje je spíše na hraně s počáteční šikanou, nejčastěji se jedná o ostrakismus, slovní napadání, v poslední době hlavně skrz soutěživost dívek v dostihovém sportu,

tedy rivalita v oblasti dostihového sportu. A jelikož zde máme dívčí kolektiv, jedná se spíše o slovní rozepře než fyzické konflikty. Ze zkušenosti však mohou říci, že takovéto rozepře nikdy netrvají dlouho a jsme schopni si vše vyříkat s začkami a poté se již problém nevyskytuje. Díky preventivním programům se nám daří takovýmto případům vyhýbat. Pamatuji si, že jednou jsme museli pro jednu třídu domluvit specifický program, kde již byl narušený kolektiv, žákyně spolu měly velké dlouhotrvající rozepře a bylo třeba je znovu v kolektivu usadit. Proto se jim připravil 8 hodinový program, který měl za cíl minimalizovat rozepře a ideálně ozdravit kolektiv. Žákyním toto velice pomohlo.

Jestliže se objeví rizikové chování/šikana v prvním ročníku, vnímáte, že ve druhém ročníku se situace uklidňuje?

Většinou tomu tak je. Je to způsobené mnoha faktory. Když k nám žáci přicházejí, často si s sebou nesou mnoho špatných návyků, nejsou zvyklí fungovat ve světě „mladistvých“ a často jsou naučeni ze základních škol jemnějšímu zacházení ve smyslu, že jsou někdy přehnaně chváleni i za věci, které jsou vlastně základní, obyčejné, ale vedou k tomu, že žáci ani nejsou tolik odolní vůči neúspěchu či náročnějším požadavkům, které tato škola vyžaduje, hlavně s ohledem i na fyzickou kondici, která je důležitá při práci s koňmi.

Žáci k nám dochází z různých sociálních poměrů, a tak je i různý výskyt rizikového chování. Je známé, že také samotný kolektiv může určit, jak moc bez/problémový bude, vždy záleží, jak si žáci sednou mezi sebou a jak se s nimi pracuje. Proto se snažíme s preventivními programy začínat co nejdříve po začátku školního roku. Ideální situace je, když můžeme mít termín v září/říjnu. Bohužel ne vždy máme to štěstí na termín, a hlavně dobrého lektora, a tak někdy musíme ulevit z možnosti mít dřívější preventivní program na úkor toho, že si počkáme na naši ověřenou a kvalitní lektorku, která má za nás výborné výsledky. Vždy to tak je bilancování něco za něco.

Vzhledem k tomu, že s žáky pracujeme již od prvních měsíců, kdy k nám nastoupí, a nabízíme preventivní programy, jsme schopni si je opečovat a postupně jim pomoci se začlenit do společnosti a zmírnit výskyt rizikového

chování. Často se také žáci ve škole a mimo ní rozkoukají, najdou si své koníčky, zájmy, někdo se přímo pohrouží do světa dostihového sportu, a tak svůj čas vyplní právě těmito aktivitami, a tak se nám díky tomu přirozeně snižuje i rizikové chování. Dá se tedy říci, že pokud žák najde svoji volnočasovou aktivitu, nemá takovou potřebu se vystavovat rizikovému chování. Proto tedy se často stává, že čím jsou žáci ve vyšším ročníku, tím méně se vyskytuje rizikové chování. A tento jev je obecně známý i na jiných středních školách. Samo sebou existují výjimky, a to jsou často kolektivy, které si úplně nenesly a i přes snahu pedagogů a preventivních programů to není ideální prostředí.

Jakou máte zkušenost s preventivními programy? Jak na ně reagují žáci?

Máme dlouhodobou spolupráci s jednou lektorkou z organizace „život bez závislosti“, která nám vždy připraví preventivní program na klíč pro třídu, co je pro ni zrovna aktuální téma. Častokrát také spojujeme několik témat dohromady, naposledy se nám například velice osvědčilo spojení témat: Život není jen online, kdy se mimo jiné také následně řešily i vztahy ve třídě, vztahy v životě apod. Může tak působit preventivně i proti šikaně či kyberšikaně.

S preventivními programy, případně selektivními programy máme velice dobré zkušenosti, žáci o ně mají zájem a rádi se jich účastní. Pokud někomu téma neseď, nemusí se ho účastnit. Máme také tu zkušenost, že semináře významně pomáhají při prevenci vzniku rizikového chování.

Semináře, které máme na naší škole, jsou většinou v délce dvou hodin, maximálně čtyř hodin. Tento čas je vyplněn jednak představením a seznámením, kdy se sedí v kruhu, seznámením s tématem, ale také plněním různých aktivit a miniher, které žáky provází tématem a mohou si tak z různých stran vyzkoušet zážitkem různé věci. Je zde otevřený prostor pro diskusi, besedu, vyjasnění si mnohých věcí.

Pokud se jedná o selektivní programy, kdy se řeší konkrétní výskyt nežádoucího chování, délka je zpravidla až 8 hodin, aby měl kolektiv na sebe dostatek času se opět sžít a vyřešit neshody. Je to čas dlouhý, intenzivní ale ze zkušenosti můžeme říci, že také velice důležitý pro další fungování kolektivu.

Jak vás podporuje vedení školy?

Vedení školy podporuje aktivity preventivních programů jak pro žáky, tak semináře pro pedagogy.

Příloha 2: Dotazník

Dotazník k prevenci na střední odborné škole:

Způsob vyplňování: zakroužkování vybrané odpovědi

1. Pohlaví: Žena muž

Vyberte pouze jednu odpověď zakroužkováním

2. Věk

3. Setkal/a jsi se s rizikovým chováním na škole?

- a. Ano
b. Ne

Vyberte pouze jednu odpověď zakroužkováním

4. Co si představuješ pod pojmem rizikové chování?

5. S jakým rizikovým chováním ses osobně potkal v souvislosti se střední školou?

- a. Užívání alkoholických nápojů
b. Užívání drog
c. Užívání návykových látek
d. Fyzické napadání
e. Psychické týrání
f. Sexuální obtěžování
g. Rasismus
h. Homofobie

- i. Vulgární vyjadřování
j. Drobné krádeže
k. Se žádným jsem se nesetkal/a
l. Jiné

vyberte libovolný počet odpovědí, nejméně však jednu. Při zvolení odpovědi „jiné“ uveďte příklad

6. Byl/a jsi svědkem rizikového chování v souvislosti se střední školou?

- a. Užívání alkoholických nápojů
b. Užívání drog
c. Užívání návykových látek
d. Fyzické napadání
e. Psychické týrání
f. Sexuální obtěžování
g. Rasismus
h. Homofobie
i. Vulgární vyjadřování
j. Drobné krádeže
k. Se žádným jsem se nesetkal/a
l. Jiné

vyberte libovolný počet odpovědí, nejméně však jednu. Při zvolení odpovědi „jiné“ uveďte příklad

7. Co si představuješ pod pojmem „šikana“?

Dotazník k prevenci na střední odborné škole:

8. Setkal/a ses osobně s jedním z níže uvedených typů šikany?
- a. Vylučování z kolektivu, vytváření „obětního beránka“ třídy
 - b. Posměch
 - c. Vydírání
 - d. Mírné fyzické násilí (podkopávání nohou, tahání za vlasy, tváření se, že se to přece nestalo)
 - e. Silné fyzické násilí (kopání, mlácení pěstmi apod.)
 - f. Nevhodné chování na internetu (zveřejňování fotografií, videí, informací o jiné osobě bez jejího souhlasu)
 - g. Ne
 - h. Jiné
- Uveď:
-

9. Byl/a jsi svědkem jednoho z níže uvedených typů šikany?
- a. Vylučování z kolektivu, vytváření „obětního beránka“ třídy
 - b. Posměch
 - c. Vydírání
 - d. Mírné fyzické násilí (podkopávání nohou, tahání za vlasy, tváření se, že se to přece nestalo)
 - e. Silné fyzické násilí (kopání, mlácení pěstmi apod.)
 - f. Nevhodné chování na internetu (zveřejňování fotografií, videí, informací o jiné osobě bez jejího souhlasu)
 - g. Ne
 - h. Jiné
-

10. Jak by ses zachoval/a, kdybys ses stal/a svědkem šikany?

- a. Obrátím se na učitele
- b. Obrátím se na školního metodika prevence
- c. Obrátím se na rodiče
- d. Obrátím se na linku důvěry
- e. Obrátím se na policii
- f. Obrátím se na kamaráda, sourozence

- g. Budu to řešit sám/ sama
- h. Nechám si to pro sebe, nebudu to řešit, netýká se mě to
- i. Jiné

Zakroužkuj minimálně jednu odpověď, u varianty „jiné“ vysvětli

11. Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a obětí šikany?

- a. Obrátím se na učitele
- b. Obrátím se na školního metodika prevence
- c. Obrátím se na rodiče
- d. Obrátím se na linku důvěry
- e. Obrátím se na policii
- f. Obrátím se na kamaráda, sourozence
- g. Budu to řešit sám/ sama
- h. Nechám si to pro sebe, vydržím to, nebudu to řešit
- i. Jiné

Zakroužkuj minimálně jednu odpověď, u varianty „jiné“ vysvětli

12. Co si představuješ pod pojmem „Kybersíkaná?“

13. Jak by ses zachoval/a, kdyby ses stal/a obětí kybersíkany?

- a. Zablokuji uživatele
- b. Smažu si účet na sociální síti
- c. Obrátím se na správce sociální sítě, agresora nahlásím
- d. Obrátím se na učitele
- e. Obrátím se na školního metodika prevence
- f. Obrátím se na rodiče

Dotazník k prevenci na střední odborné škole:

- g. Obrátím se na linku důvěry
- h. Obrátím se na policii
- i. Obrátím se na kamaráda, sourozence
- j. Budu to řešit sám/ sama
- k. Nechám si to pro sebe, vydržím to, nebudu to řešit
- l. Jiné

Nevhodná výchova
Společenská vyloučenost
Seřaďte dle vlastního uvážení od faktoru, který nejvíce ovlivňuje chování (označeno číslem 6) po faktor, který dle vás ovlivňuje rizikové chování nejméně (číslo 1)

Zakroužkuj minimálně jednu odpověď, u varianty „jiné“ vysvětli

16. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane agresor, ten, který šikanuje?

14. Jak by ses zachoval/a, kdybys byl/a svědkem Kyberšikaný?

- a. Zablokují uživatele
- b. Smažu si účet na sociální síti
- c. Obrátím se na správce sociální sítě, agresora nahlásím
- d. Obrátím se na učitele
- e. Obrátím se na školního metodika prevence
- f. Obrátím se na rodiče
- g. Obrátím se na linku důvěry
- h. Obrátím se na policii
- i. Obrátím se na kamaráda, sourozence
- j. Budu to řešit sám/ sama se zúčastněnými
- k. Nechám si to pro sebe, nebudu to řešit, netýká se to mě
- l. Jiné

Zakroužkuj minimálně jednu odpověď, u varianty „jiné“ vysvětli

15. Co podle tebe nejvíce ovlivňuje rizikové chování mladistvých (15-18 let)?

Riziková parta
Niuda
Problémy v rodině
Chudoba

Zakroužkuj minimálně jednu odpověď, u varianty „jiné“ vysvětli

17. Co podle tebe rozhoduje o tom, zda se z žáka stane obětí šikaný?

18. Co by dle tebe mohlo pozitivně změnit chování agresora v případě šikaný?

- a. Zdravý životní styl
- b. Koničky
- c. Změna prostředí
- d. Dobré rodinné zázemí
- e. Dobří přátelé
- f. Vyhledání odborné pomoci psychologa
- g. Přijetí ze strany kolektivu
- h. Lepší finanční zázemí

19. Věděl/a bys, jak se jmenuje metodik prevence na tvoji škole? Uveď jeho jméno